

trikt Zwartland, waar de grond zwartachtig was en een nieuwe gemeente hetzelfde jaar gesticht werd. In 1804 vond een nieuwe verdeling van de Kolonie plaats, en toen werd de oude naam van het dorp: Roodezands-Kerk veranderd in „Tulbagh” naar Rijk van Tulbagh, een van de bekwaamsté en meest gerespekteerde goeverneurs van de oostindiese periode. Doch om tot Ds. Meiring terug te keren. Hij arbeidde tot aan zijn dood in 1757. Het jaar tevoren was het kerkgebouw, dat nu nog bestaat voltooid, en in verband met de opbouw daarvan vindt men in de notulen onder datum 22 Aug. 1756 een eigenaardige en interessante aantekening, luidende als volgt: „Tot eene dankbare erkentenis van de trouwe diensten haerer mannen Jacs. Therond en Francois du Toit, gebleken in het opbouwen van Kerk en predikantshuis, heeft men in de Kerkeraad goedgevonden haere stoelen, zo lang als sy na haar mans dood sullen leven, op deselfde plaats te laten staan sonder deeze te verzetten, en alzo zal het wesen met de vrouw van P. Therond.”

Opvolger van Ds. Meiring was Ds. Remmerus Harders. Gedurende zijn diensttijd (1758-1774) werd besloten „het gantsche Dack van de kerk te gelyk af te breken en te vernieuwen.” Na het vertrek van Ds. Harders bleef de gemeente drie jaren vakant. Op 23 April 1777 werd Ds. Johannes Abraham Kuys als leraar aangesteld. Hij arbeidde daar tien jaren tot 11 Februarie 1787, toen hij afscheid nam en naar Holland terugkeerde. Na zowat twee jaren in zijn vaderland vertoefd te hebben, kwam hij weer terug naar Zuid-Afrika, en arbeidde hij tot grote vreugde van zijn oude gemeente nog vijf jaren in haar midden, tot 30 Maart 1794, toen hij naar de Kaapstad verplaatst werd. Zijn opvolger te Tulbagh was de ijverige predikant en welbekende zendingvriend, Ds. Michiel Christiaan Vos. Hij diende daar van 1794 tot 1802, en werd opgevolgd door Ds. Hendrik Willem Ballot, die reeds tevoren de tijdelijke plaatsvervan-

ger van eerstgenoemde was. Er was een groot onderscheid in het temperament van deze twee predikanten; Lichtenstein, de welbekende reiziger, neemt het op voor Ballot, van wie hij zegt, „dat hij verdraagzamer denkt en de jeugd nu en dan tot vrolijkheid aanmoedigt,” terwijl door de invloed van Vos, „dans, gezang en spel uit de gezelschappen verbannen waren.” En ook de Kommissaris-Generaal Ds. Mist schrijft aan Ballot op smalende toon aangaande Vos als volgt: „Uw voorganger Vos kwam deezer dagen aan de Kaapstad als zendeling naar Tranquebar. Ik wist dat hij zijne oude schapen zo gaarne eens wilde bezoeken—doch ik was bang voor de brandziekte of schurfd, die met de langdurige droogte zeer aanstekend is. Een Vos is ook zelden bij jonge lammeren te wagen.” Een ding is zeker, Vos heeft de ware evangeliese zin van een oprechte leraar gehad, hij was een vurige zendingijveraer en paste een strenge tucht op zijn kudde toe. Dat hij in zekere kringen niet gewild was, is te verstaan, doch de geschiedenis spreekt niet anders dan met lof van hem, en dat hij om de genoemde karaktertrekken gehaat en zelfs lastig gevallen werd, strekt hem niet tot schande, maar veeleer tot eer.

Ds. Ballot werd opgevolgd (1814) door Ds. J. J. Kicherer, die voorheen een zendeling van het Londense Zendinggenootschap was. Hij overleed te Tulbagh in 1826 en werd opgevolgd door Dr. George Thom, vroeger de Superintendent van het evengenoemde Zendinggenootschap. Zijn opvolger was de godzalige Ds. Robert Shand, die van 1834 tot 1871 arbeidde. Aan het begin van zijn diensttijd vond de afscheiding van de gemeente Kruisvallei plaats. Hij verkreeg zijn emeritaat in 1871, zette zich metterwoon neder te Stellenbosch en overleed in het distrikt Swellendam in 1876. De daaropvolgende predikanten te Tulbagh waren: Di. William Robertson (1871-1883); J. A. Buchner (1883-1908); C. D. Bam (1908-1915); G. Hugo (1915-1921) en Dr. J. H. Greyvenstein sedert 1922.

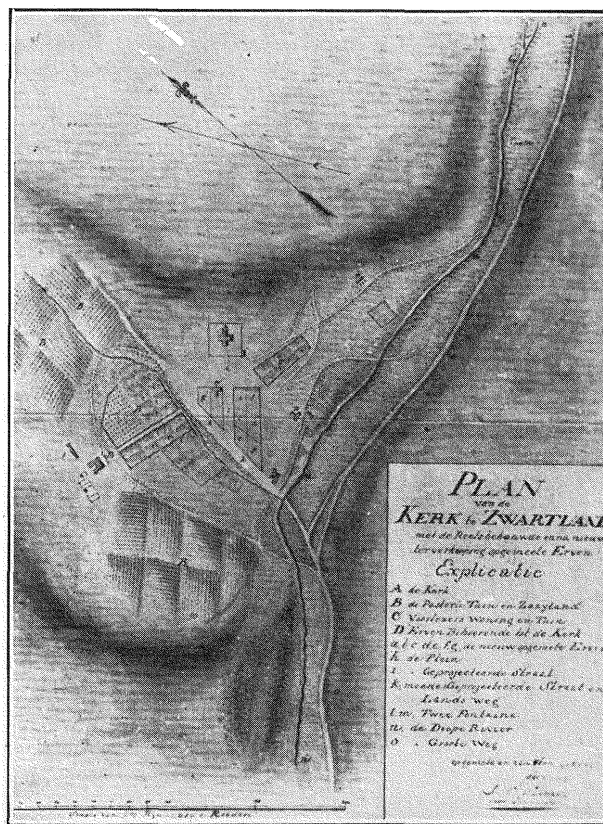

DE GEMEENTE De stichting van deze gemeente dag-
ZWARTLAND. tekent van het jaar 1745. Reeds in

1743 had de Goeverneur-Generaal Baron

van Imhof bevel gegeven tot het bouwen van een kerk in het Zwartland. Men kon het echter niet dadelik eens worden, waar de ligging van het dorp moest wezen. In dit verband werd er in 1744 een belangrijke vergadering door de omliggende burgers gehouden op de plaats, waar het tegenwoordige dorp Malmesbury gelegen is. Oorspronkelijk behoorde die plaats aan de weduwe Pieter van der Westhuizen, die gewillig was haar voor kerkdoeleinden af te staan in ruil voor een andere plaats met uitbetaling daarbij aan haar van een bedrag gelijkstaande met £175 sterling voor de gebouwen. Deze schikking werd goedgekeurd, en zekere zieketrooster, Wietse Botes, terstond aangesteld om een school in de buurt te beginnen. Het volgend jaar (1745) aanvaardde de eerste predikant, Ds. Rutger Andries Weerman, scheepsprediker, zijn dienstwerk op de nieuwe kerkplaats, die de naam van Zwartland, waarschijnlijk naar de kleur van de grond, behield tot 1829, toen zij officieel de naam van Malmesbury ontving, naar de schoonvader van de Goeverneur Sir Lowry Cole: kerkelijk is echter de naam onveranderd gebleven. De eerste kerkeraad bestond uit de ouderlingen Pieter Venter en Gerrit Olivier en de diakenen Jan Loubser en Floris Smit.

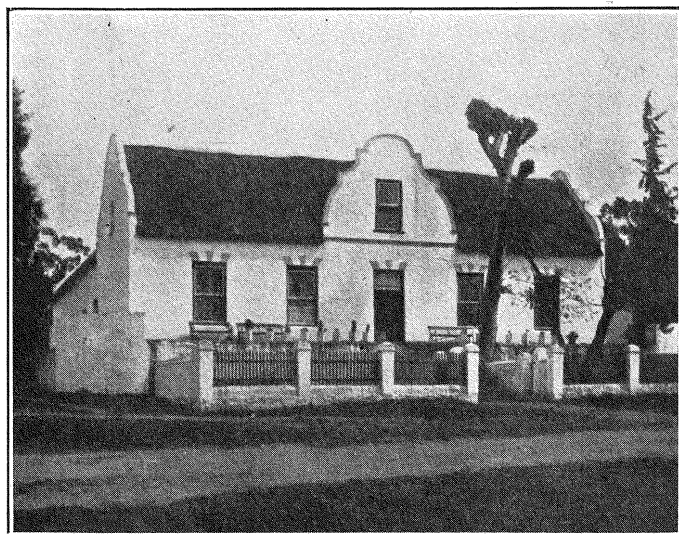
Ds. Weermans eerste voornemen, na zijn aankomst, was de gemeente te bezoeken; dat hij echter wegens de grote onkosten aan de reis verbonden niet kon ten uitvoer brengen. De gemeente was wel klein—nog geen 400 leden—doch zij woonden ver uit elkaar. Bovendien moesten een kerk, een pastorie en een woning voor de „dominee” of voorlezer gebouwd worden. Daarmee was het een eindeloos gesukkel, nu eens met de fondamente[n] dan weer met de gevel van de kerk. Toch bleef Ds. Weerman daar voortwerken tot 1748, toen hij naar Batavia verplaatst werd. Zijn

**PLAN (1744) VOOR EEN DORP EN KERK IN 'T ZWARTLAND
(NU MALMESBURY).**

opvolger was Ds. C. B. Voltelen. Gedurende zijn diensttijd werd een aanvang gemaakt met het bouwen van een behoorlijke predikantswoning, waarvoor men 4,000 gulden van de kaapstadse kerkeraad leende—een bedrag dat later met grote moeite weer terugbetaald werd. Na Ds. Voltelen hebben de volgende predikanten de gemeente bediend: Di. G. Croeser (1755-1770); D. Goldbach (1774-1789); P. J. van der Spuy (1786-1806); M. C. Vos (1810-1811); J. Scholtz (1811-1827); J. Spyker (1829-1833). De predikant, wiens diensttijd in de gemeente zich over het langste tijdperk heeft uitgestrekt, was Ds. Johannes Carolus le

DE OUDE PASTORIE, MALMESBURY, 1750.
Geboorteplaats van Prof. A. Moorrees.

Fèbre Moorrees, namelijk van 1834 tot 1887. Zijn bevestiging vond plaats op 20 Februarije 1834 door Dr. A. Faure van de Kaapstad, en hij aanvaardde zijn bediening met het tekstwoord uit 2 Kor. xii: 14: „Want ik zoek niet het uwe maar u.” Juist toen was er een belangrijke korrespondentie met het Goevernement aan de gang met betrekking tot de kerkrechten bij het verlopen van erven. Door de bemoeiing van Ds. Moorrees liep de zaak niet onvoordelig af voor de gemeente. Hij heeft benevens de betrachtning van zijn gemeentelike plichten ook voor de zaak der opvoeding gedaan wat hij kon. De kerkschool maakte plaats voor de publieke school, en in 1850 gelukte het Ds. Moorrees de heer Albertus N. Rowan aangesteld te krijgen als hoofdonderwijzer. Deze was de latere welbekende en knappe schoolinspekteur, die te Malmesbury zijn eerste werkkring vond en aan de zaak der opvoeding aldaar een grote stoot gaf. Ook het zendingwerk werd niet door Ds. Moorrees verwaarloosd. Kort voor zijn aankomst was besloten: „De gekleurden zullen gelijkelijk delen in hunne christelijke voorregten met de blanken; het Avondmaal zal aan alle lidmaten zonder onderscheid van kleur of afkomst worden toegediend.” De nieuwe leraar gevoelde het onbevredigende en onwenselike van deze schikking, en dat dus aan de gekleurden een afzonderlik kerkgebouw moest gegeven worden, waar zij hun voorrechten konden genieten. Om echter tot deze verandering te komen was niet zo gemakkelijk. Toch werd de verandering later bewerkstelligd. De uitgestrektheid van de gemeente met de steeds toenemende bevolking maakte het voor één leraar haast onmogelik om haar belangen naar behoren te behartigen. De uithoeken konden slechts om de twee of drie jaren tijds bezocht worden. In 1851 werd afgescheiden de nieuwgestichte gemeente Hopefield, toen volgde Darling in 1855, voorts Riebeek West in 1858, verder Riebeekskasteel in 1863 en eindelijk in 1880 Moorreesburg, welke

Ds. J. C. LE FERRE MOORREES.

laatste gemeente naar de naam van de stichter genoemd werd. Het tegenwoordig kerkgebouw werd gedurende de diensttijd van Ds. Moorrees gebouwd. Het heeft de gemeente veel gekost ter oorzaak van het vallen van de ene zijde der kerk. Van de gevolgen voor deze gemeente van de strijd tegen het liberalisme laat de ruimte niet toe te schrijven. Slechts vermelden wij, dat er bij een sekte van de gemeente grote ontevredenheid ontstond, omdat Ds. Moorrees de geschorste predikant van Darling, Ds. J. J. Kotzé, niet tot zijn kansel wilde toelaten. Ds. Moorrees verkreeg eervol emeritaat in 1881 en ontsliep te Malmesbury 20 Junie 1885. Hij was een Afrikaner van geboorte, de broeder van Ds. H. A. Moorrees van Riversdal en Kruisvallei (Tulbagh) en de vader van Prof. A. Moorrees. Hij had, toen hij aan de Universiteit te Utrecht studeerde, met zijn mede-Afrikaner student, Philip Faure, deelgenomen aan „De Tiendaagsche Veldtocht” tegen België als lid van het Vrijwilliger Studentekorps, en daarvoor werd hij evenals Faure met „het metalen kruis” vereerd. Ds. C. Rabie was de volgende predikant. Hij kwam er (1880) toen de gemeente in een ernstige strijd verkeerde ten gevolge van het optreden van de liberale predikant Kotzé. Deze preekte te Malmesbury in een afzonderlijk gebouw; dit verwekte veel opspraak en gaf aanleiding tot veel moeilijkheid, doch de takt en de invloed van de plaatselijke leraar zegevierden. Gedurende zijn bediening werd de gemeente meer dan eens bezocht door een gezegende geestelijke herleving en werd haar kerkgebouw, dat tans zeer sterk en sierlijk is, met 300 zitplaatsen vergroot. Ds. Rabie ontving zijn eervol ontslag in 1912. Zijn opvolger was Ds. J. D. Horak (overleden 2 Maart 1921). De tegenwoordige leraar, Ds. H. Pienaar, werd daar bevestigd in September 1921.

Ds. C. RABIE.
Pred. te Piketberg (1872—1881),
Malmesbury (1881—1912).

DE TWEE LAATSTE GEMEENTEN IN DE 18e EEUW.

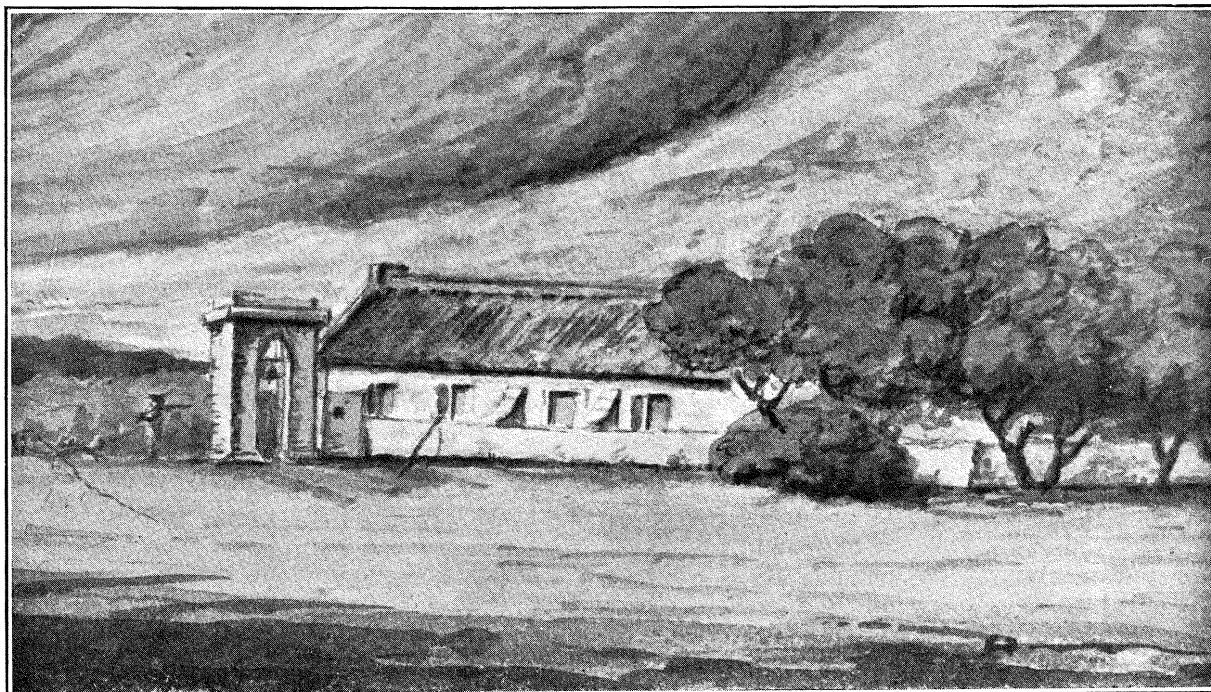
DE GEMEENTE GRAAFF-REINET. De gemeente Graaff-Reinet werd in 1792 gesticht. De oudste leraar, Ds. J. H. van Manger (1792-1795), heeft ongelukkig geen aantekeningen gehouden van wat er in de kerkeraadsvergaderingen verhandeld was, en zijn opvolger, Ds. H. W. Ballot, legde het oude Resolutieboek, beginnende met 8 Julie 1798, aan. Daaruit blijkt, dat de kerkeraad bij het indiensttreden van Ballot bestond uit twee ouderlingen, Martinus Wessel Pretorius en J. Jacobs, en twee diakenen, B. J. Burger en Nicolaas Smit. Eerstgenoemde was de vader van de later vermaarde Voortrekker-Kommandant-Generaal Andries Pretorius, en de andere namen zijn ook in de geschiedenis van de Grote Trek goed bekend. In dit verband is het opmerkelijk, dat Graaff-Reinet vele mannen opleverde, die belangrijke diensten aan Land, Volk en Kerk bewezen hebben.

Een van de eerste werkzaamheden, die de aandacht van Ds. Ballot vergden, was de voltooiing van de halfgebouwde nieuwe kerk. De oude was zeer bouwvallig en brandde nog af ook, toen men bezig was de nieuwe te bouwen, van welk afbranden „de timmerman Jansen de schuld heeft.” Hierdoor werd de kerkeraad in grote verlegenheid gebracht, aangezien al de cederhoutkozijnen en -balken van het oude gebouw voor het nieuwe bestemd waren. In die tijd moesten wagens naar de Kaap gezonden worden om de nodige bouwmaterialen te gaan halen, en de heen- en terugreis duurde twee maanden. Zo lezen wij b.v. hoe door de kerkeraad „goedgevonden wierd om J. Treurniet, met een wagen tot afhaaling van 2,000 pond ijzer, Caapwaarts te zenden, genietende hij dagelijks voor zig rijxd.

..... en voor huur van zijn wagen rijxd. 40 van de kerk; maar zijnde daarbij ook verplicht in twee maande terug te keeren.” Het sloerde lang met het bouwen van de kerk. Timmerman Jansen gaf meer dan eens moeite, en ook de metselaar moest „door den landdrost worden gedwongen tot correcte uitvoering van zijn contract.”

De landdrost, een zekere F. R. Bresler, steunde het werk echter mooi, waartoe onder datum 25 November 1799 „inkoope gedaan werden en personen, die iets beloofd hadden, aangeschreven werden, dit op de eerste notificatie te zenden.” Eindelijk, tegen het einde van 1800, was het gebouw voltooid en door Ds. Ballot op Zondag, 28 September, ingewijd. Voor gebruik op de kansel nam de kerkeraad een Bijbel over van de diaken Paul Maree, en besloot „om aan den heer Schoonbergen 100 pond zeep te zenden, wegens zijn goede behandeling in 't zenden der kerkegoederen.”

Ds. Ballot had niet het genot lang in zijn nieuwe kerk te mogen prediken, want reeds een maand na de inwijding ging hij voor goed weg van Graaff-Reinet. Zijn verblijf aldaar was dan ook niet van ongemengde vreugde, want in Januarië 1799 brak een oproer in het distrikt uit. Het gevangennemen van Adriaan van Jaarsveld, die beschuldigd was van valse handtekening en verzet tegen een dagvaarding van het Hoge Hof van Justitie, was de oorspronkelijke oorzaak van de uitbarsting. De burgers raakten hierdoor in opwinding, want zij vermoedden, dat de gevangenneming in verband stond met de voormalige onafhankelijke regering, toen Graaff-Reinet zich van de Kompanjie vrijgemaakt had, en gemelde van Jaarsveld het

DE EERSTE KERK OP GRAAFF-REINET, 1798.

bestuur in handen gehad had. 'n Kommando werd toen bijeengeroepen, en nadat zij van Jaarsveld, die reeds onder een gewapend geleide op weg naar de Kaapstad was, verlost hadden, rukten de burgers op naar de plaatselijke Drostdij. In zijn verlegenheid riep de landdrost de hulp van de predikant in. Ds. Ballot ging dan ook het kommando te gemoet en deed alles in zijn vermogen om de

Ds. H. W. Ballot.

gemoederen tot bedaren te brengen; ook maakte hij van de kansel bekend, wat de eigenlike beschuldiging tegen van Jaarsveld was. De burgers onderwierpen zich eindelijk; maar Ds. Ballot was moede van al die onaangenaamheden, en 'gevolgelyk deed hij bij de waarnemende engelse Goeverneur Dundas aanzoek om verplaatsing nader bij de Kaap, „that I may at least live quietly with my friends.” De landdrost Bresler beval de verplaatsing aan. „The conduct of the Rev. Ballot and the propriety of his proceedings towards averting evils ought to be highly recom-

mended.”—Zo schreef de landdrost o.a. aan de Regering. Het gevolg was dat Ds. Ballot naar Swellendam verplaatst werd. Hij had te Graaff-Reinet van 1798 tot 1800 gestaan. Na zijn vertref bleef de gemeente enige jaren vakant. Eerst in 1806 werd de volgende predikant aangesteld, t.w., Ds. J. J. Kicherer, een man van biezondere godsvrucht en ijver, die vroeger zendeling onder de Korannas was geweest. Hij werd in 1815 naar Tulbagh verplaatst, en heeft gedurende de negen jaren van zijn dienst over de 2,000 lidmaten aangenomen.

De volgende predikanten waren: Ds. J. A. Schutz (1815-1818); Dr. A. Faure (1818-1822) en Ds. A. Murray (1822-1866). Laatstgenoemde kwam uit Schotland op uitnodiging van Dr. G. Thom. In zijn eerste jaren te Graaff-Reinet moest het kerkgebouw geheel afgebroken en herbouwd worden. De gemeente was toen nog zeer uitgestrekt en Ds. Murray moest buitenkerk houden op plaatsen, waar later de volgende gemeenten gesticht werden: Aberdeen, Colesberg, Richmond, Burgersdorp en Murraysburg. Laatstgenoemde plaats werd naar hem genoemd en de eerstgenoemde naar zijn geboortestad in Schotland. In 1866 is hij ontslagen na een gezegende evangeliebediening en werd hij opgevolgd door zijn zoon, Ds. Charles Murray (1866-1904). Deze was als prediker zeer begaafd. Kenmerkend van zijn bediening was zijn liefde voor en arbeid aan de kinderen der gemeente. Het nieuwe kerkgebouw, een der sierlikste in Zuid-Afrika, werd onder zijn bestier in 1886 opgericht.

Na de dood van Ds. Charles Murray hebben de volgende predikanten de gemeente bediend: (1) Di. A. F. Louw (1897-1903, 1908-1912); P. G. J. Meiring (1904-1907); (3) P. K. Albertyn (1906-1921); (4) Dr. D. F. Malan (1913-1915); (5) Dr. B. B. Keet (1918-1919); (6) Di. I. F. Burger (1920-1922); (7) J. F. Naudé (van 1921); (8) J. F. Mentz (van 1922).

DE GEMEENTE De gemeente Swellendam is de laatste **SWELLENDAM.** van de zeven gemeenten die tijdens het bestuur van de Oostindische Kompanjie in Zuid-Afrika gesticht zijn. Haar stichting dagteekent van het jaar 1798, en op de eerste kerkeeraadsvergadering, gehouden op 23 Julie 1798, waren tegenwoordig Ds. J. H. von Manger, ouderlingen Petrus Pienaar en Hillegard Muller, en diakenen Hermanus Reedelinghuyzen en Hermanus Steyn (Jac.zn.). In die dagen was de gemeente groot en uitgebreid, als men in aanmerking neemt, dat de tegenwoordige gemeenten Caledon tot 1810; Riversdal, tot 1839; Bredasdorp, tot 1839; Napier, tot 1848; Ladismith, tot 1850; Robertson, tot 1852; Montagu, tot 1854; en Barrydale, tot 1880 delen waren van de oude gemeente Swellendam en in de bovenvermelde jaren afgesneden en tot afzonderlike gemeenten verklaard werden.

Haar eerste predikant was Ds. Johann Heinrich von Manger, geboren in 1767 te Hesse-Cassel in Duitsland. Hij genoot zijn opleiding aan de Universiteit te Utrecht in Holland. In 1790 ontving hij zijn aanstelling als predikant. In 1792 verliet hij Holland om eerst in Graaff-Reinet en daarna, in 1798, in Swellendam werkzaam te zijn. Er was toen nog geen kerkgebouw, en na zijn aankomst werden er intekenlijsten geopend om de nodige gelden voor de eerste kerk te vinden. Een timmerman, Wiegman genaamd, maakte de plannen voor de kerk en zette de funderingen uit. In 1801 werd het gebouw opgetrokken door Burger Chr. Koents en heeft 41,000 guldens £3,416 13s. 4d. gekost. Bij het afleveren van het gebouw in 1802 werd de aannemer door de kerkeeraad bedankt en hem tevens 1,000 rijksdaalders boven de 41,000 guldens toegevoegd voor werk aan de preekstoel verricht, dat niet in het kontrakt begrepen was.

In 1822 werd besloten een doorgang met een hek te maken. Het hek kan de lezer op de prent duidelijk zien.

Achtereenvolgens hebben de volgende predikanten de gemeente gediend: (1) J. H. von Manger (1798-1802); (2) W. H. Ballot (1802-1803); (3) J. A. Schultz (1803-1813); (4) J. C. Berrangé (1816-1817); (5) J. Spyker (1817-1823); (6) C. Mol (1823-1832); (7) W. Robertson (1833-1872); (8) C. F. J. Muller (1872-1877); (9) G. Murray (1879-1892); (10) J. H. van Wijk (1892-1896); (11) D. S. Botha (1898-1904);

Ds. J. A. SCHUTZ.

(12) D. J. Malan (in 1905); (13) A. G. du Toit (1906-1919); (14) G. D. du Toit (1916); (15) A. W. Eckhard (1920).

Gedurende de diensttijd van Ds. A. G. du Toit, die tans Sekretaris is van de Z.A. Bijbelvereniging, Kaapstad, werd het oude kerkgebouw, dat bouwvallig was geworden, afgebroken en in de plaats daarvan een nieuw en groot gebouwd in oud Kaaps-Hollandse styl, voor een som van £9,670, die afbetaald werd.

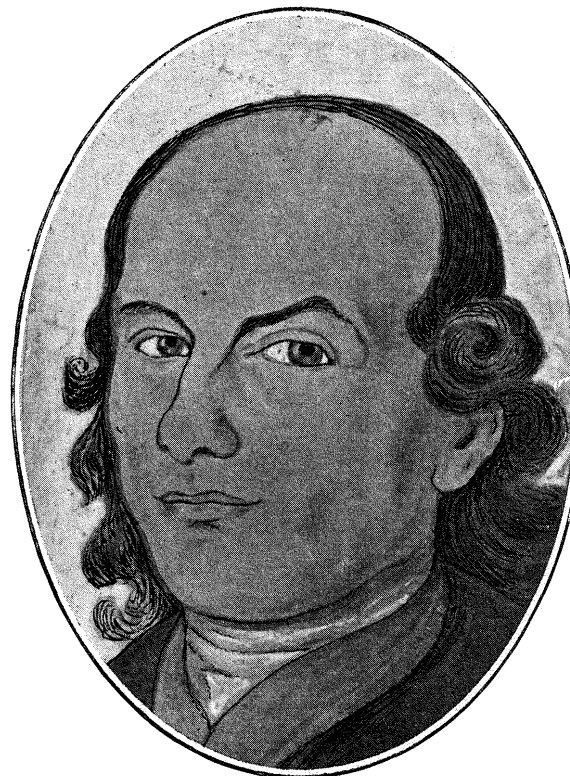
DE OUDE KERK, SWELLENDAM, 1803.

DE OUDERE ZENDING DER KERK.

De Nederlanders, die zich in de helft der 17de eeuw aan de Kaap nederzetten, waren niet onverschillig voor de geestelijke behoeften der inboorlingen. Het gebed, dat van Riebeeck bij de vergaderingen van de Politieke Raad bezigde, bevatte de bede dat „onder deze wilde brutale menschen mogelijk sijnde Uwe ware gereformeerde Christelijke Lere metter tijt mochte voortgeplant ende verbrijt worden.” En dit was niet maar een vrome wens, want de bataafse Kerkorde van 1643, waarnaar zich ook de kaapse Kerk gedragen moest, bevatte een gehele afdeling, die voorschreef de „Middelen om de bekeeringe der Heydenen te vorderen.”

Aan de inboorlingen als zodanig werd echter weinig gedaan. Kommandeur van Riebeeck nam wel in zijn huis een jonge Hottentottin op, die bij haar doop in de Christelijke Kerk de naam Eva ontving, en de Zieketrooster Wylant trachtte twee jonge Hottentotten een christelijke opvoeding te geven, doch de uitslag was teleurstellend. Enkele mannen, zoals G. F. Wreede en Ds. Petrus Kalden trachtten de Hottentot- (of Nama-) taal aan te leren, doch van eigenlijk zendingwerk onder de Hottentot-stammen kan geen sprake zijn. Aan de slaven werd evenwel heelwat geestelijke arbeid besteed. Van de tijd van Van Riebeeck af aan werd voor de slavekinderen school gehouden, en een paar Deense zendelingen, die in 1706 op hun reis naar Indië de Kaap aandeden, verhalen dat zij zeer verheugd waren, de kinderen

GEORG SCHMIDT.

Eerste Protestantse Zendeling in Zuid-Afrika. Uitzonden door de Moraviese Broederkerk in 1737 en werkzaam onder de Hottentotten in de Baviaans-kloof (nu Genadendal) tot 1742.

der Zwarten de katechismus-vragen zo vlot te horen beantwoorden. In de vroegste jaren was het wet, dat indien iemand, Hottentot of slaaf, de hollandse taal spreken kon, en in de Christelike Kerk, na gedane belijdenis, gedoopt werd, hij of zij als een „christen-mens” beschouwd, en (mocht het een slaaf of slavin zijn) in vrijheid gesteld zou worden. Deze wet werd, weliswaar, later gewijzigd, doch het bleef altijd in theorie waar, dat de christelike doop, aan slaven toegediend, door hun eventuele vrijlating moest worden gevolgd.

Eerst tegen het einde der 18de eeuw gevoelde onze kaapse Kerk de aandrift tot zendingwerk. Het was de periode van ontwaking ook in Europa, en de impuls, die daar ginds leidde tot de stichting van de grote zendinggenootschappen, deed zich in Zuid-Afrika gevoelen door de invloed van de predikanten H. R. van Lier en M. C. Vos.

Ds. van Lier was predikant te Kaapstad van 1786 tot 1798. Aan grote geleerdheid paarde hij diepe godsvrucht. Hij arbeidde met grote zegen en trok zich vooral ook de verwaarloosde geestelike toestand van de slaven en Hottentotten aan. In 1789 leverde hij een predikatie in de moederkerk, waarin hij biezonder de nadruk legde op de noodzakelijkheid het Evangelie aan ieder schepsel te verkondigen. Deze soort van prediking was onbekend in die dagen. Intussen had zich in de hoofdstad een gezelschap van vrienden gevormd, die onder de slaven en Hottentotten arbeidden. Onder deze dient vooral genoemd te worden de

DR. H. R. VAN LIER.
Op zijn grafsteen te Rondebosch staat dit uitgebeeld: "Hier rust het stoflijk deel van Helperus Ritzema van Lier, in leven A.L.M., Philos. Doctor, Predikant in de Gereformeerde Gemeente aan de Hoofdplaats van de Kaap de Goede Hoop, 1786 tot 1798."

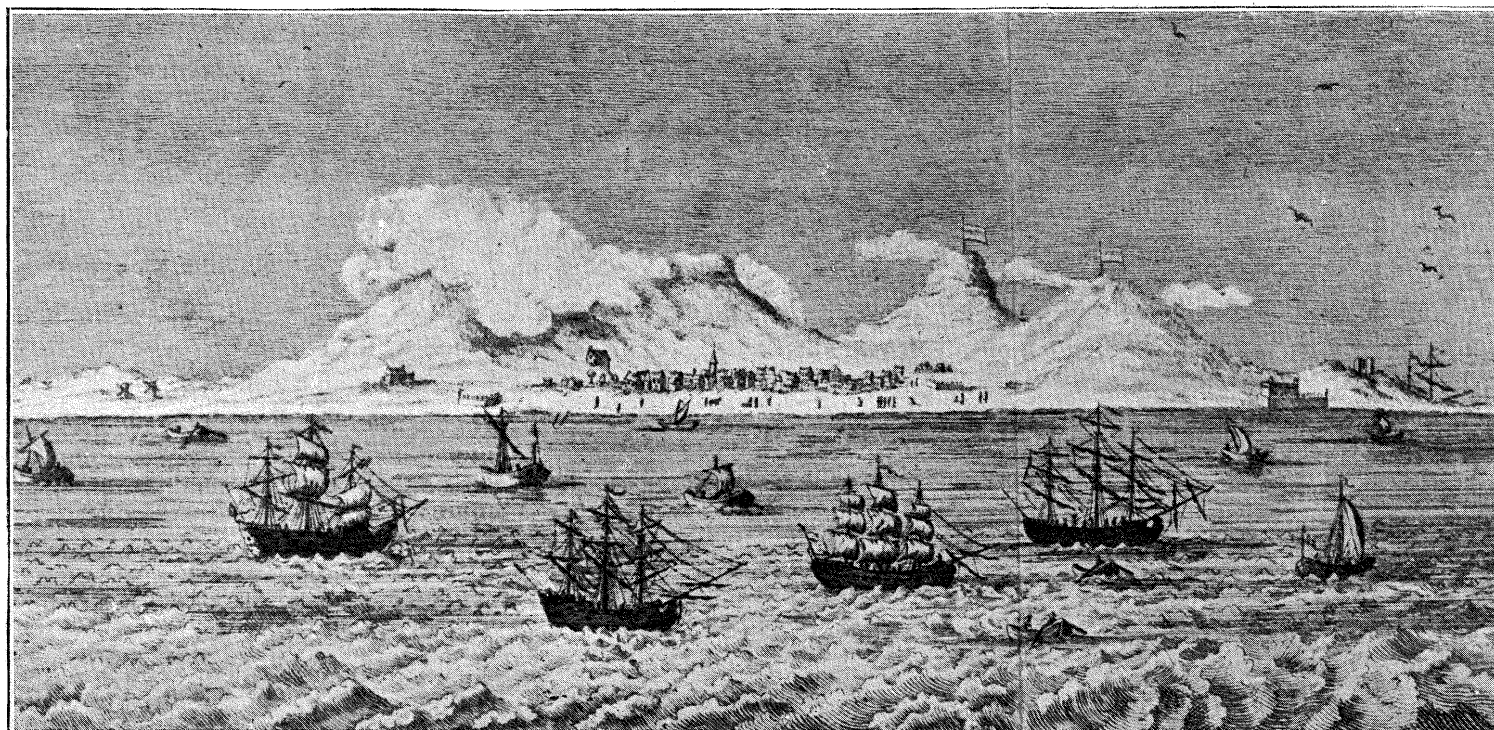

Ds. M. C. Vos.

Een van de eerste Afrikaners die predikanten geworden zijn. Gearbeid in Europa, Afrika en Azië. Standplaatsen in Zuid-Afrika: Tulbagh (1794—1802); Zwartland (1810—1811); Caledon (1811—1818).

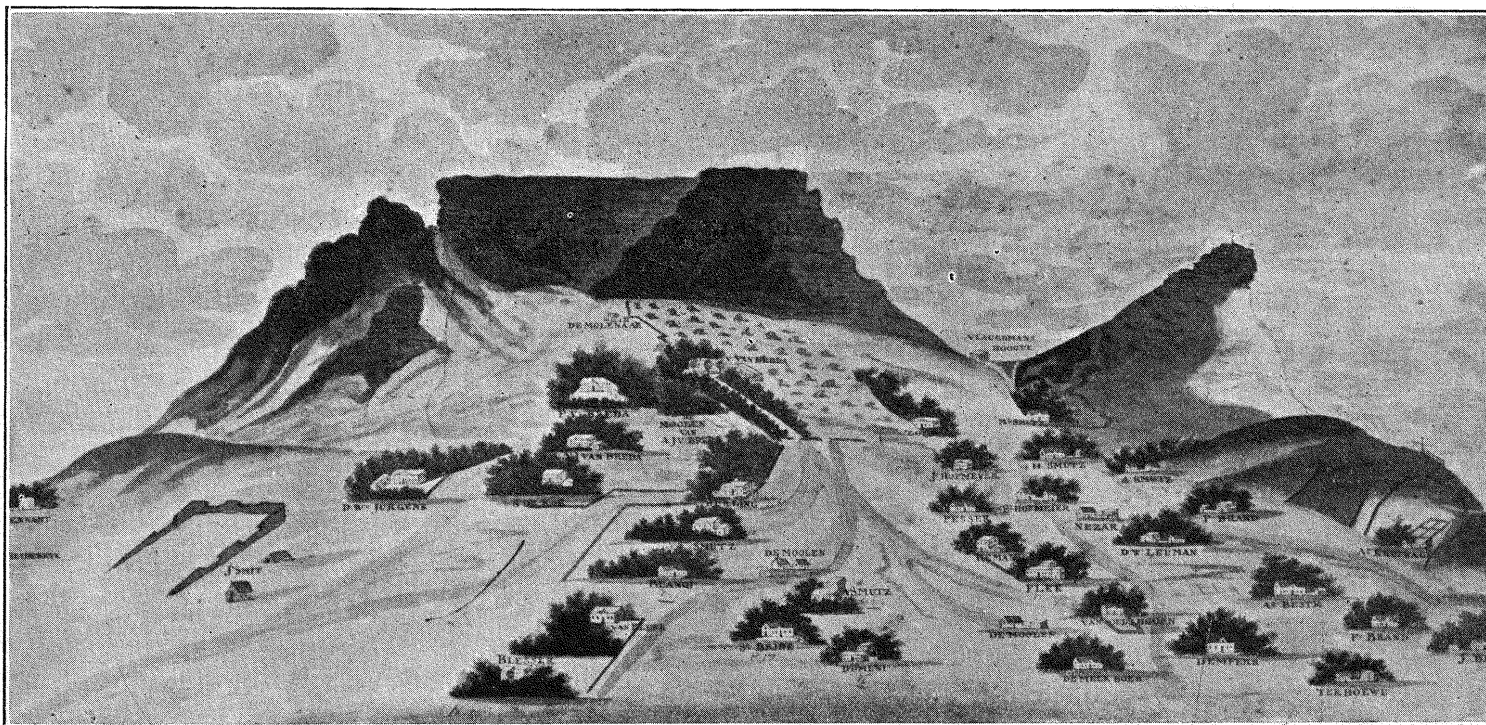
weduwe Machtelt Smith (geb. Combrinck), die een Zondagschool voor slaven stichtte. Tevens werden in de Wagenmakersvallei—het tegenwoordige Wellington—zendingwerkzaamheden begonnen op aandringen van Ds. van Lier. En in 1799 werd het Z.A. Zendinggenootschap door de beroemde Dr. J. T. van der Kemp en anderen opgericht met takken te Stellenbosch, Tulbagh en Graaff-Reinet.

Op 8 Maart 1794 landde aan de Kaap Ds. M. C. Vos, een Afrikaner van geboorte, die in Holland zijn opleiding had ontvangen. Hij liet zich meteen als een warme zendingvriend kennen. Zijn intreespreek te Tulbagh had tot tekst Markus 16: 15: „Gaaf dan heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen,” bij de verklaring waarvan hij het zijn gemeente duidelijk aankondigde, dat hij gezonden was om ook hun dienstboden het Evangelie te verkondigen. Ook verzocht hij zijn leden elke Zondag en Woensdag avond hun slaven en vrije dienstboden te zenden tot onderricht in Gods Woord—een verzoek waaraan etteliken gehoor gaven. En deze pogingen werden gezegend. Een boer verklaarde openlik, dat hij vroeger zijn werkvolk niet met stok en zweep kon regeren, maar dat het nu met vreugde zijn werk deed, sedert de christelike geest doorgedrongen was. Ook te Caledon, waar Ds. Vos van 1811 tot 1818 arbeidde, was er zegen op zijn zendingwerkzaamheid. In tegenwoordigheid van zijn gemeente mocht hij daar op een Zondag de doop toedienen aan talrijke slaven, die daarop met hun bazen aan dezelfde nachtmaalstafel aanzaten.

DE KAAPSTAD EN TAFELBAAI, OMSTREEKS 1750.
De toren van de oude Kerk duidelijk zichtbaar.

DE TAFELBERG NAAR EEN TEKENING UIT DE 18DE EEUW.

Bevattende de namen der Hollandse eigenaren van deftige huizen en uitgestrekte gronden tegen de helling van de berg gelegen.

VROUWEKLEDING AAN DE KAAP
IN DE 18e EEUW.

JOHANNA CATHARINA BODE.
Huisvrouw van Ds. Robert Aling, predikant
aan de Paarl, 1784—1800.

SUSANNA MARIA HAMMAN
(geb. Hauman).
Overgrootmoeder van Genl. Hertzog,
Eerste Minister van de Unie van
Zuid-Afrika, 1924.

ELIZABETH WILHELMINA CRUYWAGEN.
Huisvrouw van Ds. H. W. Ballot, predikant te
Graaff-Reinet, Swellendam en Tulbagh.

MARIA BERNHARDI.
Huisvrouw van Ds. J. A. Schutz, predikant te
Swellendam (1803—1813) en te Graaff-Reinet.

ALETTA JACOBA BLANCKENBERG.
Geb. in 1738 en gehuwd 5 Feb. 1756 met
Petrus Johannes de Wit, Burgerraadslid

KERK EN STAAT. De Kerk in Zuid-Afrika was gedurende de 17de en 18de eeuwen volstrekt afhankelijk van de Nederlandse Kerk. De Classis van Amsterdam werd beschouwd als opzicht voerende over de koloniale kerken in Oost-Indië, en dus ook over die van de Kaap, die „het frontier fort van Indië” was. Leraars, ziekentroosters- en andere kerkelijke ambtenaren werden op aanbeveling van de Classis door de Bewindhebbers der Oost-Indiese Maatschappij aangesteld, en moesten zich over een diensttermijn van tien jaar in de vreemde verbinden.

Toen in het jaar 1795 de Kaap aan de Britse Regering werd overgemaakt, was het één van de voorwaarden der overgave dat de bestaande Nederduits Gereformeerde Godsdienst gehandhaafd zou worden. Acht jaren later werd het land aan de Betaafse Republiek teruggegeven. De Kommissaris-Generaal J. A. de Mist, aan wie de regeling van zaken was opgedragen, stelde een „Kerkorde” op, waardoor aan alle Kerkgenootschappen hier te lande een gelijke bescherming der wetten verzekerd werd. Voor „het Hervormde Kerkgenootschap,” zoals de Mist de N.G. Kerk noemde, werd bijzondere voorziening gemaakt, als zijnde „bij verre het talrijkste en ten platten lande in deze volkplanting het enigste.” Hierdoor verkreeg de Kerk wel een organisatie, doch geen zelfstandigheid. De Kerkorde van de Mist bond haar aan handen en voeten, en maakte haar tot in de geringste bijzonderheden van de Regering afhankelijk. Predikanten moesten door de Goeverneur worden aangesteld en bezoldigd. Kerkeradsleden moesten eveneens van regeringswege hun aanstelling ontvangen. Het oppertoezicht over kerkelijke eigendommen en hun administratie lag aan de Goeverneur: zonder zijn verlof konden geen eigendommen verkregen of verkocht worden, en alle jaarrekeningen moesten hem ter approbatie worden voorgelegd. Voor de bijeenkomst, alle twee jaren, van een Algemene Kerkvergadering of Synode werd in de Kerkorde wel voor-

ziening gemaakt, doch zonder de vertegenwoordigers der Regering, de Kommissarissen-Politiek, mocht niets voor-

J. A. UYTENDAGE DE MIST.

Kommissaris-Generaal aan de Kaap gedurende het Bestuur van de Bataafse Republiek, 1803—1806. Hij gaf aan de Kerk een nieuwe Kerkorde. Het dorp Uitenhage naar hem aldus genoemd.

gesteld, besproken of besloten worden, en de formele besluiten der Vergadering zouden ook zonder kracht blijven, tenzij en totdat zij door de Goeverneur waren goedgekeurd.

PREDIKANTEN IN DE EERSTE SYNODE.

DR. ABRAHAM FAURE,
Kaapectad.

Ds. M. BORCHERS,
Stellenbosch.

Ds. T. J. HEROLD,
Paarl.

Ds. J. SCHOLTZ,
Zwartland.

Ds. J. J. KIEHERER,
Tulbagh.

Ds. A. MURRAY,
Graaff-Reinet.

PREDIKANTEN IN DE EERSTE SYNODE.

Ds. C. MOL,
Swellendam.

DR. G. THOM,
Caledon.

Ds. A. SMITH,
Uitenhage.

Ds. J. SPYKER,
Somerset West.

Ds. H. SUTHERLAND,
Worcester.

SIR JOHN TRUTER,
Kommissaris-Politiek.

M. Bannanji, V.D. M. tyndel. Vindt. naar J.D.

J. H. van Nieuwenhuizen, D.M.

A. van Nieuwenhuizen

J. van Nieuwenhuizen

J. van Nieuwenhuizen

Ch. van Nieuwenhuizen

J. van Nieuwenhuizen

Peter J. Blymoot

J. van Nieuwenhuizen, V.D. M.

Peter Conradi

J. D. Mohr

A. Murray, D.M.

C. Muller

Franciscus van Nieuwenhuizen

G. Thom. d. D.

C. van Nieuwenhuizen

Alexander van Nieuwenhuizen

Ch. van Nieuwenhuizen, n. 27. pag. 11.

J. van Nieuwenhuizen

W. van Nieuwenhuizen

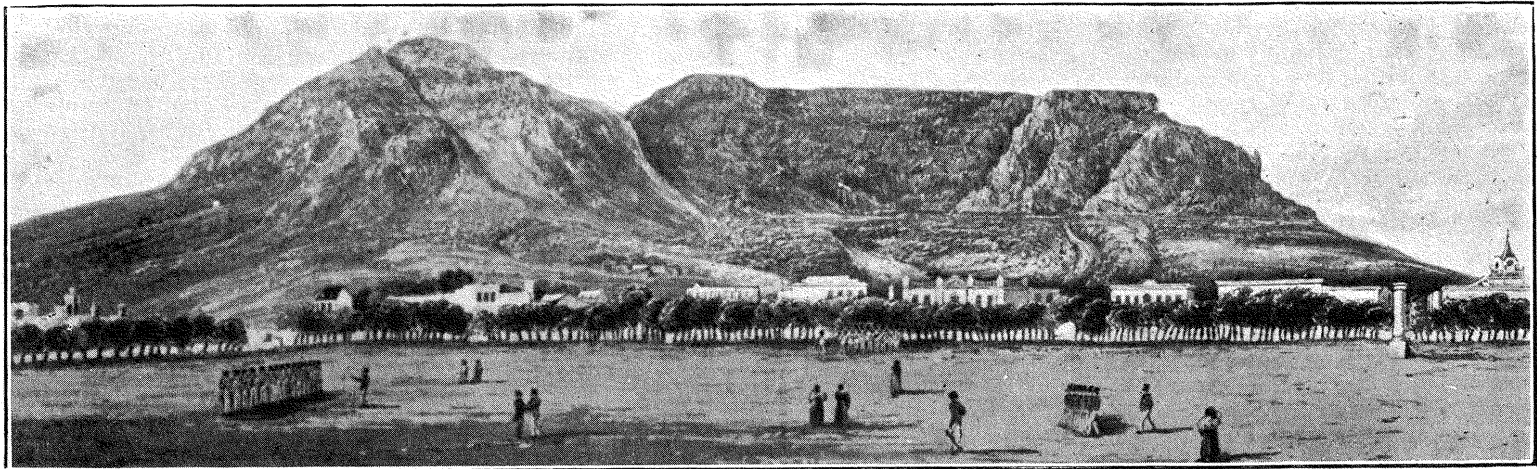
J. van Nieuwenhuizen

Abraham van Nieuwenhuizen
Ch. van Nieuwenhuizen

W. van Nieuwenhuizen
C. van Nieuwenhuizen

FACSIMILE'S DER HANDTEKENINGEN VAN DE LEDEN DER EERSTE SYNODE, 1824
Voor de volledige naamlijst zie bl. 18.

DE KAAPSTAD OMSTREEKS 1824.
Van een tekening uit G. Thompson's *Reizen in Zuid-Afrika* (1827).

DRIE DER OUDSTE PREDIKANTEN.

Ds. MEENT BORCHERDS. De 3de September 1762 te Jengum in Oost-Friesland geboren, voltooide de jonge Borchers zijn studieën in de Godgeleerdheid te Groningen op 22-jarige leeftijd, en werd hij tot predikant aan de Kaap aangesteld. Hij begon zijn dienstwerk in de Kaapstad in Mei 1785. Van een zwak en ietwat zenuwachtig gestel zijnde, werd weldra zijn gezondheid aangedaan—vandaar zijn verzoek om naar Stellenbosch te worden verplaatst, daar hij meende, dat zijn zwakke borst en stem beter voor een kleiner kerkegebouw geschikt waren.

Iemand, die Ds. Borchers van nabij gekend heeft, geeft dit getuigenis aangaande hem:—, „Als leraar was hij in leer en wandel onberispelijk; geoefend in de kundigheden tot zijn beroep en ambt behorende, oordeelde en redeneerde hij met gezond verstand en haatte alle dweepzucht. Hij hield niet van uiterlikheden, maar achtte de inwendige christelike toestand van de mens, de stille en verborgen omgang met God, de erkenning van des Zaligmakers verdiensten, en de nakoming en beoefening der christelike en zedelijke plichten, als de gronden waarop het gebouw des Christendoms moest gevestigd worden. Hij was verdraagszaam en wist in gesprekken de schoonheden van de christelike godsdienst zo voor te stellen, dat daaruit troost zo in leven als sterven gevonden werd—hij sprak dan beminnelijk en gepast. Als groot bewonderaar der natuur hield de starrehemel des nachts en de aarde met haar wonderen meermalen zijn aandacht bezig. Gaarne was hij de leidsman der jeugd en voor hen, die voorbereid werden om leraar te worden, de gulle vriend en welmende raadgever. Hij deelde bereidwillig met ruime teugen uit de bron zijner

wetenschap, en was waarlijk gelukkig, wanneer studenten en vrienden, in hun pogingen slaagden. Hij bestierde zijn huisgezin zachtmoedig—zuivere godsdienst gaf de hoofdtoon—de vriend verenigde zich met de vader,—huiselijkheid bekoorde vreemdeling en landgenoot, en het geluk scheen aldaar ten minste tijdelijk zijn zetel gekozen te hebben.”

Het salaris van predikanten in de dagen van Ds. Borchers was zeer gering. In de eerste 20 jaren van zijn diensttijd te Stellenbosch was zijn traktement slechts £70 5s. per jaar. Dit bedrag werd in 1805 verhoogd tot £75, in 1812 tot £112 10s., in 1820 tot £150, en in 1828 tot £300 per jaar. De huisvader bevond echter, dat zijn inkomsten niet toereikend waren voor zijn gezin, en zag zich genoodzaakt een stuk lands aan te kopen. Hij bebouwde de grond in zijn vrije uren, en het behaagde God hem daarin zo te zegenen, dat hij een redmiddel vond voor de zijnen. Op een gedeelte van de grond bouwde hij een huis, en noemde het *La Gratitude* (De Dankbaarheid) ten blijke, dat hij het aan de goedheid Gods te danken had. In de frontgevel plaatste hij een afbeelding van Gods alziend oog. Deze woning met de afbeelding bestaat heden nog en is gelegen in de Dorpstraat.

Als geschiedschrijver maakte Ds. Borchers zich ook verdienstelijk. In het *Zuid-Afrikaansche Tijdschrift* van zijn tijd vindt men vele leerzame stukken uit zijn pen over de geschiedenis van de Kaap-Kolonie, en vooral van het distrikt Stellenbosch. Ook beminde hij de dichtkunst. Verscheidene gedichten werden door hem in druk gegeven, o.a. een lierdicht, *De Maan*, waarin veel godsdienst en gevoel doorstraalde. Hij was een der stichters van het eerste

Ds. MEENT BORCHERS.

Zuid-Afrikaansche Drukkers-Genootschap in 1800 en van een Maatschappij ter aanmoediging van Landbouw, Kunsten en Wetenschappen. In een van de eerste voortbrengselen van de pers van die tijd vindt men het volgende aangetekend:—, „Het gedicht ter gelukwensching van het Drukkers Genootschap, het werk van den WelEerw. Heer Borchers, Predikant te Stellenbosch.—Zijn WelEerw. wordt voor dit zierlik Adres bij deze door den Raad beleefdelyk bedankt.”

Van de eerste Synodale Vergadering onzer Kerk in 1824 gehouden was Ds. Borchers Scriba. Bij de tweede Synode in 1826 nam hij de voorzitterstoel in.

Ds. Borchers arbeide onafgebroken en onvermoeid te Stellenbosch tot 9 Desember 1830, toen hij wegens hoge ouderdom eervol emeritaat aanvaardde. Lang mocht hij niet van deze rust genieten, want reeds de 28ste Februarie 1832 ging hij zijn eeuwige ruste in. Hij werd op het kerkhof bij de kerk begraven. Met hem werd gelijktijdig begraven de echtgenote van zijn opvolger, de WelEerw. T. J. Herold. Beide lijken werden in de kerk geplaatst voor het preekgestoelte, dat met zwart behangen was. Een groot gedeelte van de gemeente was verzameld om de begrafenisplechtigheid bij te wonen. Ds. A. Faure van de Kaapstad hield een treffende lijkrede „;treffend voor vriend of maagd, gepast op de toestand van de overledenen, en opwekkend voor hen, die overgebleven waren om de overblijfselen van de grijsaards en een geliefde echtgenote na te staren in het somber verblijf van de doden. Het dorp en omliggende buurte schenen in rouw—de aandoening en deelneming waren zichtbaar.” Kort voor zijn dood had Ds. Borchers berekend, dat hij gedurende zijn diensttijd te Kaapstad en Stellenbosch had gehouden: 2,670 predikatiën; en 2,200 katechisatiën; gedoopt 4,559; aangenomen 2,125; getrouwd 879 paren; voor het werk des Heren gekollekteerd £6,570.

Ds. TOBIAS JOHANNES HEROLD. De vader van Tobias Herold was Johan Willem Herold, die omtrent het jaar 1775 als zieketrooster in dienst van de Oost-Indiese Kompanjie in Zuid-Afrika kwam, en

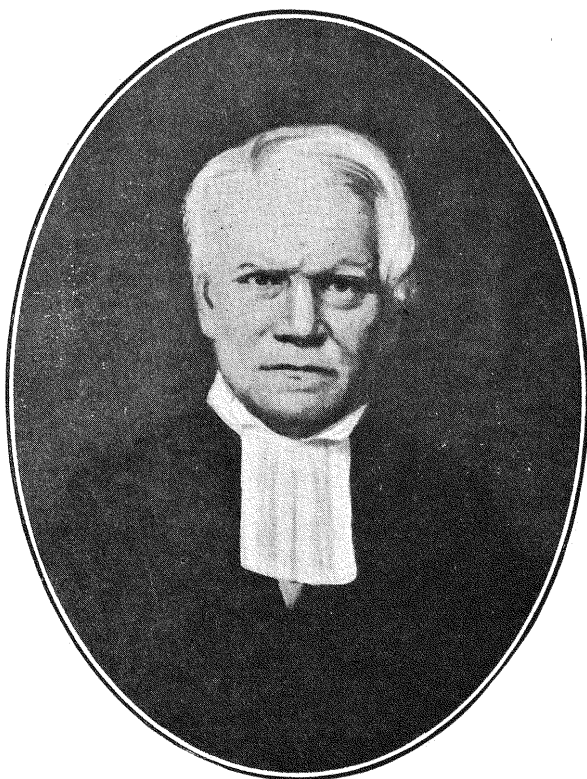
in het begin van 1779 met Elizabeth van Dijk huwde. Hij was 'n Duitser van geboorte. Zijn vader was Evangeliedienaar in Hessen-Cassel, en had vier zoons en één dochter, toen de Zevenjarige Oorlog in Europa uitbrak. De zoon Johan was bezig zich voor de Evangeliebediening voor te bereiden, toen als gevolg van de oorlog de vooruitzichten van 't huisgezin zo ernstig bedreigd werden, dat hij de studie moest laten varen, en zich naar Holland begaf, vanwaar hij de reis naar de Kaap de Goede Hoop ondernam. Hier, zoals reeds gezegd, trad hij in 't huwelijk met de aanvallige dochter van 'n welgestelde koebergse boer, in welk huwelijk elf kinderen verwekt werden, waarvan het tweede, Johanna, later met Rijno Johannes van der Riet trouwde, en de zevende, onze Tobias Johannes, in Augustus 1788 geboren werd. Johanna Herold was echter de tweede vrouw van Rijno van der Riet, die bij zijn eerste vrouw 'n zoontje Johannes had van dezelfde leeftijd als Tobias Herold. Deze twee, Tobias Herold en Johannes van der Riet, waren vrienden en schoolmakers in de Kaapstad, toen, omtrent 't jaar 1804, de jonge Herold, toen zestien jaar oud, door de burgerkommandant opgeroepen werd, zich van 'n paard, 'n geweer, zadel en toom te voorzien en bij de ruitserij te Stellenbosch zich aan te sluiten. Hij deed hiertoe bij zijn vader aanzoek, die erg onthutst, omdat hij zijn zoon voor de Evangeliebediening bestemd had, uitriep: „Wat! paard, zadel en toom! Ik zal je op 'n houten paard laten rijden!” Kort daarna

werden beide jongens naar Europa gezonden. In Mei 1805 kwamen zij in Kopenhagen aan, vanwaar zij zich naar Holland begaven, en de jonge Herold zich als student aan de Universiteit te Leiden liet inschrijven. Na volbrachte studie, onder de leiding der hoogleraren Van der Palm, Clarisse en anderen, werd hij door de Classis van Amsterdam geëksamineerd en tot leraar der Kerk geordend, waarna hij zich in de echt begaf met 'n hollandse dame, Louise Hoorn. De oorlog woedde destijds tussen Frankrijk en Engeland, en met niet weinig moeilijkheden ging de overtocht van Holland naar de Kaap gepaard. Hij moest eerst naar Londen, alwaar hij enige beurten in de Hollandse kerk vervulde; en werd eindelijk in 't jaar 1811 in gezondheid verwelkomd in de ouderlike woning alhier. Het dorp George was juist in die tijd aangelegd, en de jonge Herold werd door de Goeverneur, Sir John Cradock, tot predikant benoemd. Bij zijn aankomst aldaar, vond hij noch predikantswoning, noch kerkgebouw, noch kerkeraad. Zijn eerste zorg was 'n kerkeraad aangesteld te krijgen, hetwelk destijds van staatswege geschiedde. Het duurde lang, eer er 'n behoorlijk kerkgebouw werd gesticht. Intussen werden de diensten in private woningen gehouden.

Zijn dienstwerk strekte zich tot in de gemeente Uitenhage uit, waar wel in 1805 'n dorp gesticht was, maar kerk en leraar ontbraken. In die tijd werd Ds. Kicherer van Graaff-Reinet naar Tulbagh verplaatst, zodat ook deze grote herderloze gemeente voor zijn rekening kwam.

In 't jaar 1815 werd hem door de Goeverneur de zeer pijnlijke taak opgedragen, om de veroordeelden te Slachtersnek tot de dood voor te bereiden en in de laatste ogen-

Ds. T. J. HEROLD.

blikken bij te staan. Van deze verrichtingen heeft hij later officieel rapport gedaan. Dit stuk bestaat in druk.

In 't jaar vóór de eerste Synode (1823) werd hij naar de Paarl overgeplaatst, en heeft 't zijne bijgedragen tot het houden van die vergadering in 1824. In de tweede Synode (1826) bekleedde hij het ambt van Scriba, en in de derde (1829) werd hij tot Voorzitter gekozen. Nadat hij ruim acht jaren de herderstaf in de Paarlse gemeente gedragen had, werd hij beroepen tot opvolger van Ds. Meent Borchers te Stellenbosch, alwaar hij op 29 Mei 1831 bevestigd werd. Negen maanden daarna ontviel hem onverwachts door de dood zijn geliefde vrouw—de moeder van zijn dertiental kinderen—en haar lijk werd op dezelfde dag en op hetzelfde uur (Februarie 1832) met dat van Ds. Borchers bijgezet. Na enige tijd huwde hij weer met de weduwe van wijlen advocaat J. Joubert, die hem nog vier kinderen schonk, de jongste van wie, Francis Willem, in latere jaren lange tijd magistraat van Stellenbosch was, en verleden jaar nabij de Kaapstad overleden is.

Ds. Herold is bijna zeventig jaren oud geworden en is haast tot aan zijn einde werkzaam geweest. In Oktober begaf hij zich nog naar de Kaapstad om de opening van de Synode bij te wonen. Wegens toenemende pijn moest hij zich echter aan de vergadering onttrekken en naar Stellenbosch terugkeren, waar hij als laatste ambtelijke daad een van zijn kleinkinderen doopte. Op Donderdag, 10 Desember 1857, is hij te vijf uur in de middag zacht ontslapen, en op de volgende Zondag onder blijken van algemene droefheid vanuit 't kerkgebouw begraven.—(Uit *De Kerkbode Kerstnummer*, 1920.)

Ds. JOHANNES SPYKER. Geboren te Amsterdam de 17de Junie 1792, liet Johannes Spijker zich op

jeugdige leeftijd als theologies student aan het Athenaeum te dier plaatse inschrijven. Bij het einde van de Franse tijd en het herstel van de Universiteit van Utrecht in 1814 werd hij aldaar aangenomen. Het was op deze plaats, dat hij vriendschap aanknoopte met de kaapse theologiese student Cornelis Mol, die hem bewoog naar Zuid-Afrika te gaan. In Augustus 1816 legde hij zijn eindexamen af voor het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Brabant en werd hij geordend als leraar voor de Ned. Ger. Kerk in deze volkplanting. Enige maanden na zijn aankomst, in het jaar 1817, werd hij de opvolger van Ds. J. C. Berrangé te Swellendam, die de aanstelling had bekomen van derde leraar in de Kaapstad. In die tijd huwde hij zekere Mej. S. Brink. Zes jaar arbeide hij te Swellendam, waarna hij in 1823 de benoeming ontving tot predikant der gemeente Somerset (West). In 1829 werd hij verplaatst naar Zwartland (Malmesbury). In Oktober 1833 ontving hij van de fungerende Goeverneur Wade de aanstelling tot derde leraar in de Kaapstad, waar hij de 19de Januarie 1834 door Dr. A. Faure bevestigd werd. In laatstgenoemd jaar bekleedde hij als gewezen Scriba van de vorige Synode (volgens de toen bestaande regulatieën) het Moderatorschap van de Synode. Ds. Spijker arbeide onafgebroken in de Kaapstad tot 1857, toen hij door een hevige ongesteldheid voor enige tijd zijn dienstwerk niet kon verrichten, en ten gevolge van die ongesteldheid ook de Synode van dat jaar niet kon bijwonen. Hij herstelde, maar zag zich in Junie 1864 toch genoodzaakt, na ver-

krege eervol ontslag, op pensioen af te treden. Tot op die tijd had hij ook sedert 1843 de betrekking vervuld van Scriba en Questor van de kaapstadse Ring. De 21ste Mei 1865 ontsliep hij. Dr. S. Heyns gewaagde bij zijn begrafenis van zijn vriendelijkheid, vredelievendheid en vreedzaamheid, van zijn vast, zelfstandig en onberispelijk karakter, van de voortreffelijke gaven zijns geestes, van de nauwgezetheid in de waarneming van zijn ambtsbediening en van de zegen op zijn herderlik werk in de gemeente:

Ds. J. SPYKER.

Dr. ABRAHAM FAURE. Abraham Faure was niet slechts één van de edelste en trouwste zonen van de

N.G. Kerk, maar tevens één van de invloedrijkste en meest interessante personages, die in Zuid-Afrika een kerkelijk ambt hebben bekleed. Hij en zijn jongere broeder, Philip Eduard, waren de zoons van Jacobus Christiaan Faure, van Stellenbosch, waar de beide broeders geboren werden. Abraham zag het levenslicht in 1795. Als kind zal hij wel de dorpschool te Stellenbosch bezocht hebben, die toen nog onder het bestier van Dominee Knoop was. Daarna werd hij naar de Kaapstad gezonden, waar hij achtereenvolgens de latijnse scholen van „Rektor” Klein en Dr. Laurence Halloran bezocht.

Reeds van zijn zestiende jaar af was bij hem de begeerte brandend, eenmaal het Evangelie te mogen verkondigen, en op achttienjarige leeftijd vertrok hij naar Europa, ten einde zich voor de Heilige Bediening te doen bekwamen. Eerst bracht hij enige tijd door op het Seminarium voor zendingen te Gosport (Engeland), een inrichting, die onder de bezielende leiding van Dr. Bogue stond, en waar vele voorname zendingen van het Londense Genootschap gevormd zijn. Aan de invloed van dit Seminarie dankte Faure zijn levenslange belangstelling in de zendingzaak. Van Gosport vertrok hij weldra naar Utrecht in Holland, waar hij zijn eigenlike theologiese opleiding genoot. Hier kwam hij aan de voeten te zitten van de geleerde en invloedrijke Professor Heringa, die toen een grote naam op theologies gebied had. Toen hij in 1817 niet ver van het einde van zijn thèologiese cursus was, richtte hij aan Graaf Bathurst, de toenmalige Staatsekreteraris voor de Kolonieën, een merkwaardige brief, waarin hij aan de hand geeft de

oprichting van een Seminarie voor de opleiding van predikanten in Zuid-Afrika, en aanbiedt als Professor in zulk een inrichting op te treden. „Mocht uw Lordschap zulk voorstel goedkeuren, en mij zulk een aanstelling verlenen, dan zou ik gaarne willen noemen de naam van de heer Van Oordt, van deze Universiteit, een man van buitengewoon talent, als een geschikt kollega in deze voor mij moeilijke taak.” Deze heer, J. F. van Oordt, is later een vermaard professor te Groningen geworden, en was de vader van Dr. J. W. G. van Oordt, in leven redakteur van *De Zuid-Afrikaan*.

Ds. Faure's wens om aan het hoofd van een theologiese school te staan werd niet verwezenlikt; doch hij heeft meer dan één aspirant-predikant zijn eerste lessen in het Hebreeuws mogen geven, en het is aan hem, meer dan aan enig ander persoon, te danken, dat het Theologies Seminarium te Stellenbosch gesticht werd, weshalve zijn beeltenis met recht op het monument vóór onze Kweekschool uitgebeiteld staat.

Bij zijn terugkeer naar Zuid-Afrika in 1818 werd Ds. Faure terstond aangesteld als predikant van Graaff-Reinet, waar hij vier jaar arbeidde, totdat hij in 1822 de plaats van de overleden Ds. Fleck in de Kaapstad ging innemen. Hier mocht hij vijf en veertig jaren lang arbeiden, totdat hij in 1867, wegens hoge ouderdom en lichamelijke gebreken, zijn emeritaat aanvaardde. Als kerkelijk leidsman, als litterator en als opvoedkundige, heeft hij, zoals weinige anderen, zich roem verworven. Reeds van de eerste Synode, die in 1824 vergaderde, was hij lid en fungerende sekretaris. Bij de volgende Synode in 1829 werd hij tot aktuaris benoemd, en deze betrekking bleef hij tot 1867

getrouw vervullen. Cachet noemt hem in 1862 „de meest invloedrijke man in de Kerk,” en zegt verder: „Velen noemen hem ‚Vader Faure’; en niet weinigen hebben, vroeger of later, gelegenheid gehad om te wensen, dat die grote, dikke wenkbrauwen zich niet zó samentrokken, en die forse lippen een aanmerking, die gemaakt moest worden, wat minder ironies uitspraken. Eervol en geëerd heeft onze Actuarius de Kerk gediend, en na het sluiten van de Synode zal hij, wegens hoge ouderdom en vele lichaamskwalen, zijn ontslag vragen.”

DR. ABRAHAM FAURE.

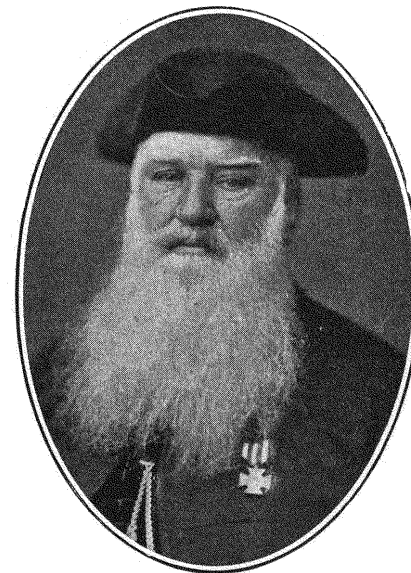
Als schrijver is Abraham Faure één van de verdienstelijkste onder onze predikanten geweest. In 1824 begon hij *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansche Tijdschrift*, en was hij mede betrokken in de hevige strijd, die er tussen Lord Charles Somerset en Fairbairn woedde over de vrijheid van de pers. In 1842 werd de uitgave van het *Tijdschrift* gestaakt, en *De Honingbij*, ook onder Faure's redaktie, nam de plaats ervan in. In 1849 stichtte hij *De Kerkbode*, en bleef die twintig jaar lang redigeren. In 1852 leverde hij in de Grote Kerk te Kaapstad zijn *Redevoering bij het Tweede Eeuwfeest*, die hij later, verrijkt met de kostelijkste aantekeningen, als brochure van 91 paginas in het licht gaf. Hij is, zoals Spoelstra terecht opmerkt, „een ware goudmijn van kerkhistories materiaal.”

Niet minder verdienstelijk was Ds. Faure als opvoedkundige. Voor de opvoeding heeft hij zijn leven lang geijverd. Ofschoon niet een van de oorspronkelijke oprichters van het „Tot Nut van 't Algemeen,” is hij van die nuttige school een trouwe ondersteuner geweest. Aan zijn bemoeiingen, samen met die van Dr. James Anderson, die encyclopediese geleerde, en andere vrienden, dankte het oude Zuid-Afrikaanse Kollege zijn grondlegging in 1829; terwijl hij ook een tijdlang de plichten van professor in de Klassieken op zich nam. En, indien iemand de naam van Vader van het Theologies Seminarium verdient, dan is het Abraham Faure. Voorts was hij lid van de Bijbel- en Schoolkommissie, in wier handen de belangen van de opvoeding lagen, vóórdat Dr. Innes tot eerste Superintendent van Opvoeding werd aangesteld. Voor de diensten door hem in deze en andere betrekkingen aan Kerk en volk bewezen, vereerde hem in 1862 het Rutgers Kollege in Amerika met de graad van D.D. *honoris causa*. Na een langdurig lijden, dat hij met christelijk geduld droeg, is hij in 1875 overleden, vol van goede werken en vol van eer. De N.G. Kerk zal Abraham Faure niet vergeten.—(Uit *De Kerkbode Kerstnummer*, 1919.)

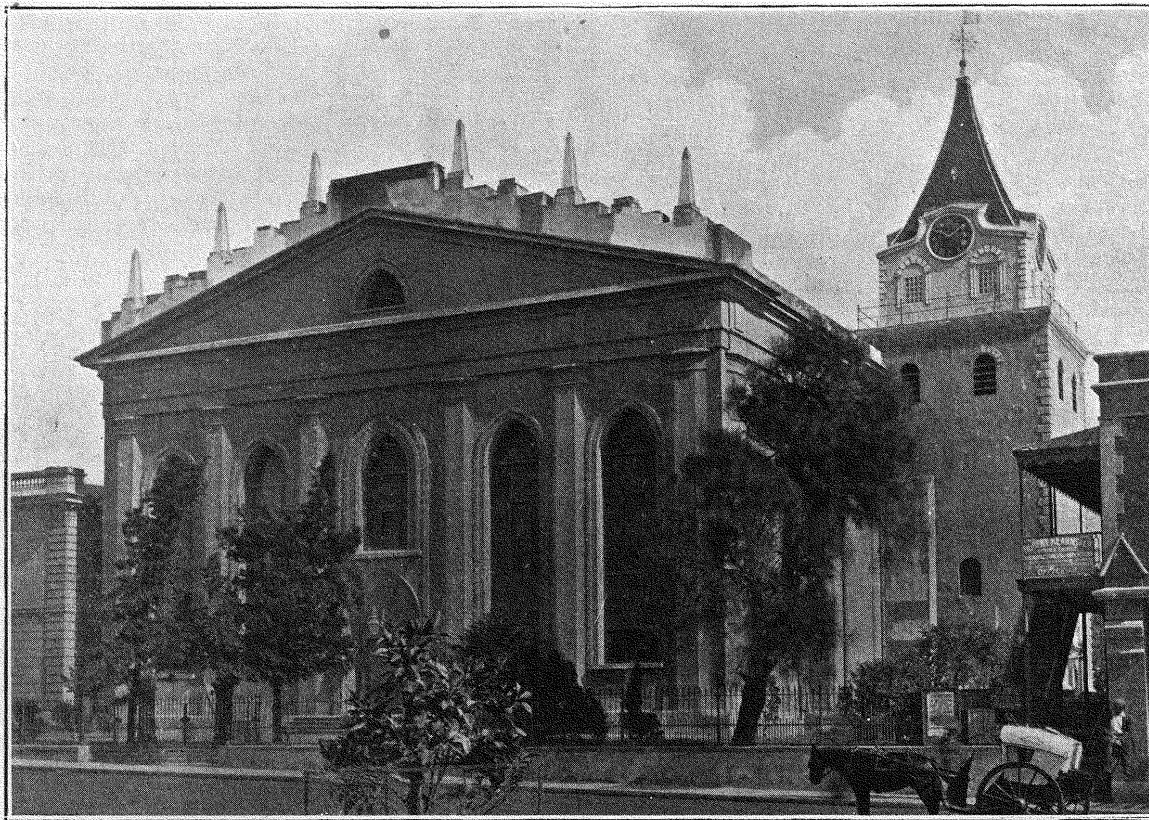
Dr. PHILIP FAURE. Philip Eduard Faure werd in 1811 geboren, en moest evenals zijn broeder naar Holland gaan, ten einde zich aan de Universiteit van Utrecht als evangeliedienaar te laten opleiden. Terwijl hij daar verkeerde, brak de strijd tussen Holland en België uit, en vond „De Tiendaagse Veldtocht” plaats. Faure sloot zich met zijn mede-afrikaner student, Moorrees, bij de nederlandsche geleerden aan, nam aan de veldtocht deel, en werd daarvoor met het ijzeren kruis versierd, dat hij bij latere gelegenheden dikwerf op zijn borst droeg. In 1834 naar Zuid-Afrika teruggekeerd, werd hij beroepen naar de gemeente Wijnberg, waar hij tot aan zijn dood in 1882 met zegen bleef arbeiden.

Dr. Philip Faure was niet alleen een bekwame en getrouwe, maar ook een kerkelijke leidsman, die door zijn bekendheid met de kerkelijke wetten, door zijn goed humeur en zeggingskracht, door zijn vaardigheid, en gevatheid, door zijn takt en kennis van zaken en door de kracht van sympathie een invloed in de kerkelijke vergaderingen uitoefende, welke bij die van geen andere leraar ten achter stond. Het waren hoedanigheden als deze, die hem keer op keer de moderatorstoel (vier maal) en het assessorschap (drie maal) in de Synode bezorgden; die, toen na de slag van Boomplaats in 1848 het ganse gebied van de Oranje Vrijstaat gedesorganiseerd was, hem aan de Regering zowel als aan de Synode aanweezen als de man om samen met Dr. Robertson de deerlijk bewogen gemoederen aldaar tot bedaren te brengen en enige mate van orde te stichten op kerkelijk gebied; die hem het Kuratorschap van de Theologische Kweekschool (waarvan hij een van de stichters was), het quaetorschap van het synodale fonds en van het fonds voor Weduwen van Predikanten, het lidmaatschap van de Synodale Kommissie, Scribaat van de kaapstadse Ring en de redaktie van de Kerkelijke Almanak op zijn schouders legden.

Ook als vriend en metgezel was Dr. Faure zeer te verkiezen en te waarderen. Zijn geheugen was een voorraadschuur van alles, wat in het gezellig verkeer aangenaamheid kon verschaffen; zijn hart deelde liefelijkheid mede, zelfs als hij moest bestraffen. Op oud en jong oefende hij invloed uit. Zijn vriendelijkheid en opgeruimdheid verleenden hem toegang tot alle harten. Hij arbeidde in de enige gemeente, die hij ooit heeft gehad, tot 7 Desember 1882, toen hij, vertrouwende op zijn Zaligmaker, zacht in de ouderdom van bijna 72 jaren ontsliep.

DR. PHILIP FAURE.

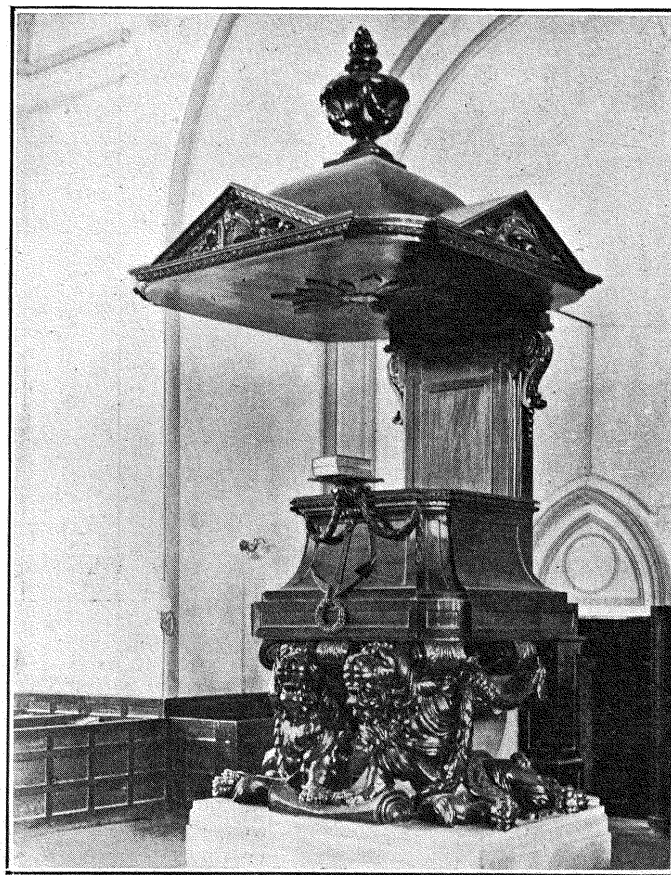
DE GROTE KERK, KAAPSTAD.
Eerste Kerk 1704. Vergroot 1781. Nogmaals vergroot en helemaal herbouwd 1836.

DE GROTE KERK TE KAAPSTAD.

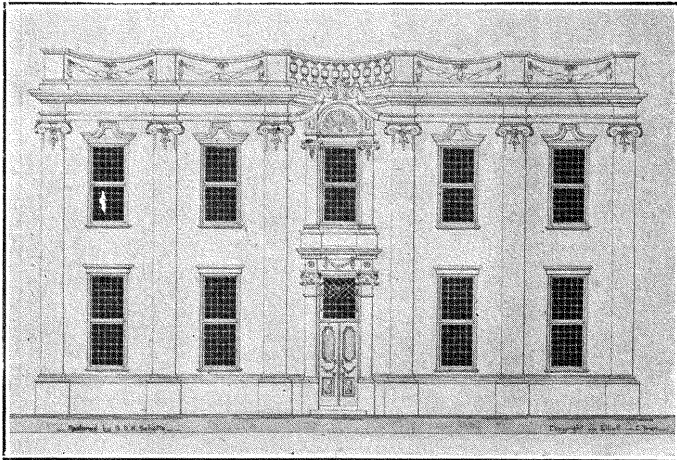
De Kerk van 1704 was omtrent vijf en zeventig jaren in gebruik, toen zij te klein geworden was en vergroot moest worden. De vergroting geschiedde in 1778 tegen een uitgaaf van cirka £4,000. Tegelijkertijd moest de oude preekstoel plaats maken voor een nieuw gestoelte, en daartoe werd de hulp ingeroepen van een zeer ervaren beeldhouwkundige, Antonie Anreith, een Duitser van geboorte, die buitengewone bekwaamheid bezat in het bewerken van hout. Deze legde aan de kerkeraad voor een model van een preekstoel, rustende op drie maagden, voorstellende Geloof, Hoop en Liefde. Doch in dit model had de Raad geen zin, omdat de voorstelling naar zijn oordeel rooms en onzedelijk was (de maagden waren naakt). Toen Anreith dit hoorde, zou hij geantwoord hebben „Kapenaars kunnen geen kunstwerk appreciëren; zij weten van niets anders dan leeuwen en luipaarden.” Het gevolg was een tweede model, rustende op twee leeuwen,—dat aangenomen werd. Dit is het preekgestoelte, dat tans nog in de Grote Kerk in gebruik is, en dat ongetwijfeld het fraaiste in de stad, gelijk het ook het fraaiste is in geheel Zuid-Afrika. Het is uit het beste Indiese hout vervaardigd. Twee grote leeuwen ondersteunen op hun schouders de eigenlike kansel, terwijl zij met de ene klauw een bladerkrans omhoog houden. Het klankbord van de preekstoel is ook een meesterstuk, met kunstig gesneden beeldbouwwerk in de geveltjes, die van drie zijden te zien zijn. Slechts het achterste deel hiervan wordt van beneden ondersteut; overigens rust het op een ijzeren paal, die in de muur is vastgemetseld. De preekstoel heeft £400 gekost.

Met al het hout, dat erbij benodigd was, zal het wel een veel grotere som geweest zijn. De inwijding ervan vond plaats samen met die van de vergrootte Kerk, door Ds.

DE PREEKSTOEL VAN DE GROTE KERK.

J. P. Serrurier in 1789. Dit vernieuwde gebouw deed dienst tot 1836 of 1837, toen het andermaal te klein geworden was voor de gemeente, die in de tussentijd tot een lidmaten-tal van 5,303 aangewassen was. Men besloot

HET OUDE KOSTERS HUIS, KAAPSTAD.

Gelegen op de Heeregracht (nu Adderleystraat), nabij de Kerk, waar het ook gebruikt werd als Konsistorie-Kamer en bergplaats van de Desseniaanse Bibliotheek.

opnieuw tot vergroting na goedkeuring van de plannen, voorgelegd door de architect J. Schutte en zekere bouwmeester Aanhuizer. Deze vernieuwing en vergroting, die feitelijk een verbouwing van de Kerk was, duurde vier jaren en kostte £20,000. Alleen de zuider en noorder muren met de toren van 1704 bleven onveranderd. Twee vleugels met gaanderijen werden aangebracht; de pilaren uit het gebouw

verwijderd; het rieten dak afgenomen; de ringmuur afgebroken, terwijl het tegenwoordig gewelf, met de kunstige bogen zonder enige stut of steun, en de fraaie kroonlampen—alles met de hand vervaardigd—werden aangebracht. Bij de inwijding van deze verbouwde Kerk in 1841, bedroeg de kollekte ongeveer £400 sterling.

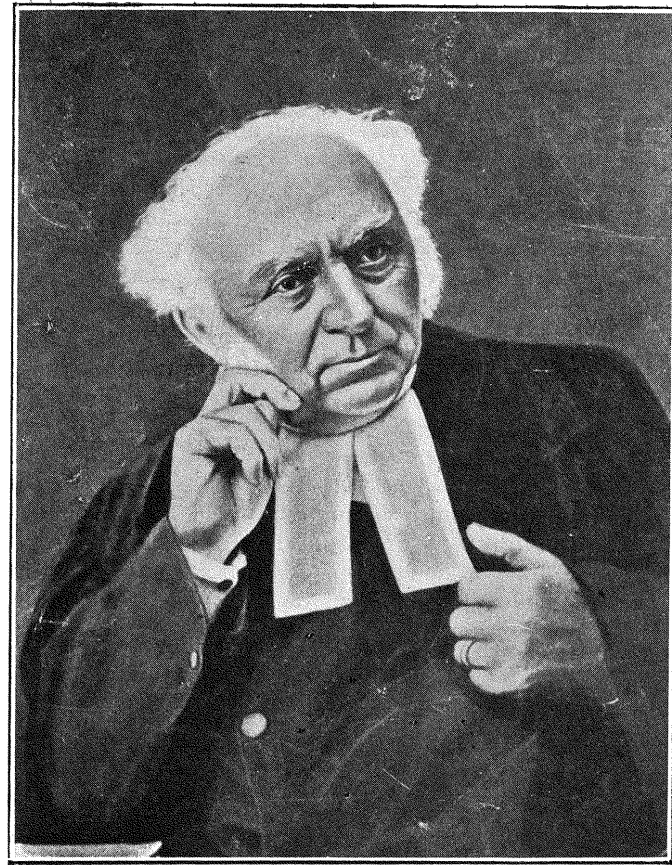
Dit is in het kort de geschiedenis van de Grote Kerk, zoals die er nu staat. Het is een merkwaardig gebouw, vooral als het van binnen bezien wordt, want het uiterlijk heeft voor het oog nie veel aantrekliks. Dat de ontwerper van het bestek een trots gevelveld kon laten doen rusten op pilasters met schuine hoeken is onbegrijpelijk; eveneens, dat hij tussen de pilasters vensters met spitsbogen plaatste. Maar wat ook al de fouten zijn, het gebouw dwingt eerbied af, en men blijft, zijns ondanks, een oogenblik langer staan om het oog op de brede oppervlakten te laten rusten.

Nog geweldiger is de indruk, als men het heiligdom binnentreedt. Daar strekt zich een ruimte voor het oog uit van tien duizend vierkante voeten; en daarboven, zonder stut van kolom of pilaar, wordt de gehele ruimte overspannen door een machtig gewelf, zonder versiering, maar overschoon in de eenvoud van zijn gebogen lijnen. En dan, hoe past niet juist het kunstwerk van de machtige preekstoel in die veelomvattende ruimte, aan zowat twee duizend, zo niet meer, toehoorders plaats verschaffende! En dan is daar nog het voortreffelijke orgel met zijn liefelike maar dan ook luide tonen, die de grote ruimte kunnen vullen, als op de snaren van dat speeltuig getokkeld wordt—een gedenkwaardig geschenk in 1828 door zekere Jan Hoets aan de gemeente gegeven!

De indruk van alles, wat men binnen het gebouw aanschouwt, is overweldigend. Men gevoelt zich klein, maar toch zo, dat men verademing vindt. 't Is alsof iets in het onstuimig hart komt en het kalm maakt. Er fluistert een stem: „Hier is rust.”

Dr. WILLIAM William Robertson is gewis één van de **ROBERTSON.** kostelijkste gaven geweest, die de Kerk van Schotland aan de N.G. Kerk van Zuid-Afrika geschonken heeft. Hij werd in 1805 geboren, en vertrok reeds op zeventienjarige leeftijd naar Zuid-Afrika, in de hoedanigheid van onderwijzer. Op hetzelfde schip, waarmede hij de reis herwaarts deed, bevond zich ook Ds. Andrew Murray de eerste, die in zijn persoon en nakroost tot zulke onuitsprekelike zegen voor de Kerk in dit land is geweest. Beiden Murray en Robertson ontvingen een aanstelling naar dezelfde plaats, Graaff-Reinet, deze als onderwijzer, gene als predikant. Na een trouwe arbeid van vijf jaren, besloot Robertson naar Europa terug te keren, ten einde zich voor de evangeliebediening te doen opleiden. Zo degelijk was zijn werk geweest, zo hoog werd hij om zijn gaven en karakter door de ingezetenen van Graaff-Reinet geschat, dat zij hem bij het afscheid een gouden horloge als blijk van hun achting aanboden.

Na te Aberdeen en te Utrecht zijn theologiese opleiding voltooid te hebben, keerde Robertson in 1831 naar de Kaap terug, en arbeide als leraar eerst twee jaren te Clanwilliam, voorts 38 jaren te Swellendam, en eindelijk nog zeven jaren in de Kaapstad. Hij was een man van verbazende veerkracht en werkkraft. Geen arbeid viel hem te zwaar, door geen moeilijkheden liet hij zich overrumpelen of terneer drukken. Zijn gestel was—wat dikmaals bij de Schot wordt aangetroffen—zodanig gehard, dat hij de grootste inspanning en vermoeienis kon doorstaan. Met Dr. Philip Faure van Wijnberg deed hij in 1848 een lange reis naar wat tans Vrijstaat en Transvaal heet, om onze uitgeweken land- en geloofsgenoten te bezoeken. Aan het einde van het interes-

DR. WILLIAM ROBERTSON.

sante verslag, dat de twee deputaten tot algemeen naricht publiceerden, lezen wij:—

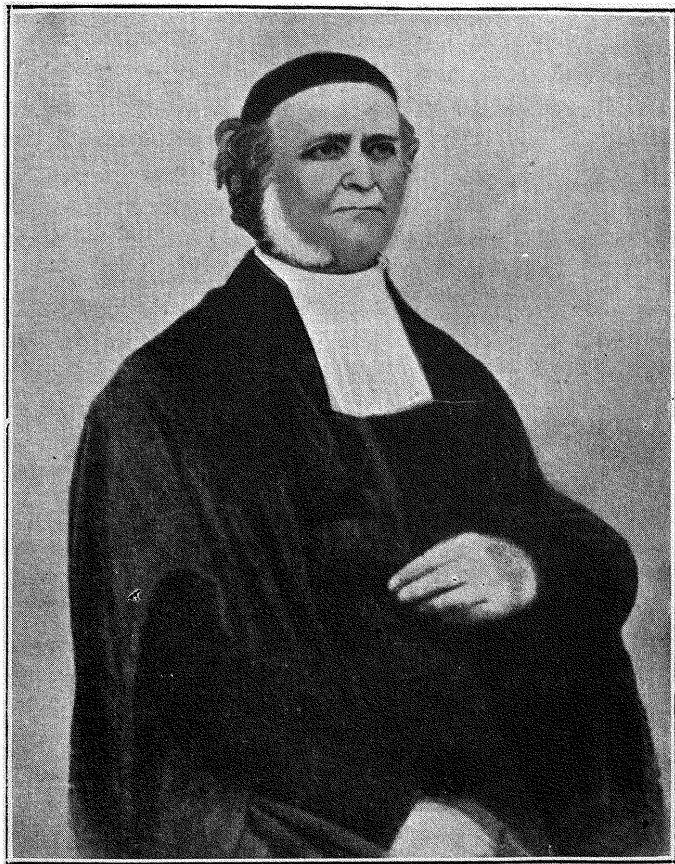
„Wij hielden, gedurende onze zending, waartoe wij een reis van ruim 3,000 mijlen hebben afgelegd, openbare godsdienstoefeningen op 17 onderscheidene kerkplaatsen, bedienden het bondzegel des Heiligen Doops aan 920 kinderen, namen 628 tot leden onzer Kerk aan, vierden het Heilig Avondmaal op 11 plaatsen met 550 communicanten, en hielden 118 openbare godsdienstoefeningen; behalve dat wij nog op zeer vele plaatsen, waar wij wel geen diensten hadden aangekondigd, maar nochtans goede gelegenheid vonden, het woord des levens hebben mogen verkondigen. Zooals reeds gemeld is, berekenen wij, dat het getal onzer geloofsgenooten, aan welke wij het Evangelie gepredikt hebben, ruim vier duizend beloopt.”

Het vertrouwen, dat zijn broeders evangeliedienaren in Dr. Robertson stelden, blijkt genoegzaam uit het feit, dat hij door twee Synoden, die van 1842 en 1852, tot Moderator gekozen werd en van 1862 tot 1876 Scriba Synodi was en dat hij in 1860 op de zegenrijke konferentie te Worcester als afgevaardigde gekozen werd om in Holland en Schotland naar vrome en rechtzinnige predikanten en onderwijzers te gaan zoeken, ten einde de gelederen van onze Kerk tegen de dreigende aanvallen van het liberalisme te sterken. Als vrucht van deze zending zijn waardige mannen als Van de Wall, McGregor, Ross, Cormack, Gonin en McKidd in dienst der N.G. Kerk getreden. Trouwe herder en leraar, ijverige evangelist, vaardige schrijver, onvermoeide prediker, vertrouwde en beminde vriend, is William Robertson 24 November 1876 zijn eeuwige rust ingegaan.—(Uit *De Kerkbode Kerstnummer*, 1919.)

Ds. GOTTLIEB WILHELM ANTONY VAN DER LINGEN. Onder de zegeningen, die de Here onze Kerk verleend heeft, behoren vooral te worden geteld de godvruchtige toegewijde en bekwame mannen, die Hij haar heeft verwekt. En onder hen neemt bovengenoemde leraar een voorname plaats in. Zijn vader was zendeling, en de vrome ouders bestemden reeds vroeg hun enig kind, geboren 29 Mei 1804, voor de bediening des Evangelies. Naar Holland gegaan met zijn ouders, onderscheidde hij zich te Utrecht al spoedig door schrandereid en lust tot studie. Op een en twintigjarige leeftijd kwam hij tot bekering; en werd, na volbrachte studie, tot de predikdienst geordend; en, aan de Kaap aangekomen, als leraar aan de Paarl bevestigd de 5 Junie 1831.

Zijn gezondheid liet veel te wensen over; en in 1840 moest hij zijn werk voor enige jaren opgeven. Teruggekeerd arbeidde hij met vernieuwde liefde en toegewijdheid. Zijn preken waren lang, zijn stijl stroef, maar zijn voordracht was levendig en opgewekt. En zijn indrukwekkende persoonlijkheid, godzalige wandel, en de ernst en zalving, waarmede hij sprak, stichtten zijn hoorders, en wonnen de liefde der gemeente. In de katechisatie was hij zeer leerszaam, eveneens bij herderlik en krankebezoek. Zijn kennis en grote geleerdheid bleef hij steeds vermeerderen door veel omvattende studie. Vooral maakte hij een naam door zijn prediking over de profetieën en de „tekenen der tijden.” Een brochure over „*de Afkomst en Bestemming van sommige Noorsche Volken*” gaf hij in het licht; een „*Verhandeling over de Apokalypse*” werd gedrukt maar niet gepubliceerd.

Ds. G. W. A. VAN DER LINGEN.

Intussen was hij, bij al de liefde en lof der gemeente, min tevreden met zijn werk, en leed veel aan zwaarmoedigheid. Ook verwekte zijn ernstige bestraffing van de zonde hier en daar tegenstand. In zijn huiselijk leven was hij gastvrij en hartelik, en ging recht minzaam om met de zijnen.

Hij was een sterk voorstander van de stichting van het Theologies Seminarium, maar bedankte voor het professoraat hem aangeboden. Steeds zag hij met verlangen uit naar een geestelike herleving in zijn gemeente, die ook kwam in 1860. Met liefde en wijsheid zocht hij in die tijd de zegen te verdienen, die ook voor zijn eigen geestelik leven veel betekende.

Bekend is de beweging, die hij op touw zette, tegen de Zondagtreinen, die hem en zijn gemeente grote geloofsstrijd en opoffering kostte, en met goede uitslag bekroond werd.

Een zeer beslist standpunt nam hij in in de strijd tegen het modernisme. In woord en geschrift liet hij zijn bekommernis er over blijken.

In de zaak der opvoeding verzette hij zich tegen de goevernementschool, als zijnde, wat de godsdienst betreft geheel kleurloos. „Het onderwijs harer kinderen,” zeide hij, „behoort bij de Kerk, niet bij den Staat.” De oprichting en instandhouding van „Het Paarsche Gymnasium” steunde hij krachtig, en grotendeels uit zijn private middelen.

In de laatste maanden zijns levens was het aan hem te bemerken, dat hij zich meer dan ooit in de onzienlijke dingen verdiepte. Door een beroerte getroffen, ontsliep hij 7 November 1869 kalm, na een bediening van 38 jaren.

Ds. ROBERT SHAND. Ds. Shand werd in 1803 te Auchterless, in Aberdeenshire, Schotland, geboren. Hij ontving zijn voorbereidende opleiding aan 't King's Kollege en studeerde in de theologie aan de Universiteit van Aberdeen. In 1834 in Zuid-Afrika

Ds. ROBERT SHAND.

gekomen werd hij na legitimatie aangesteld als predikant te Tulbagh, waar hij in dienst trad op de 1ste November 1835, en zijn werk getrouw voortzette, totdat hij in 1871 gevoelde, dat zijn krachten afnamen ten gevolge van zijn

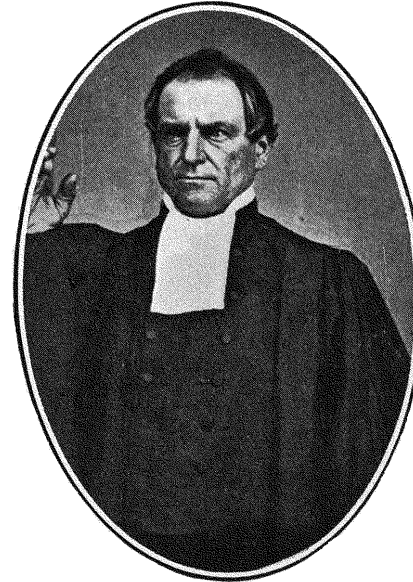
klimmende jaren. Hij zette zich toen metterwoon neder te Stellenbosh, en overleed de 21ste November 1876 te Rhenosterfontein, nabij Port Beaufort, waar hij zich om gezondheidsredenen op bezoek bevond bij zijn zoon, die daar geneesheer was. Zijn graf ligt op het kerkhof naast de Kerk van Swellendam, en op de gedenksteen staat uitgebeiteld: „Hij wandelde met God.” Dit getuigenis is waar. Allen, die Ds. Shand gekend hebben, achtten hem, niet alleen als een ware evangeliese leraar, maar vooral ook als een zeer godvruchtige man. Hoewel nederig en ingetogen in zijn gewone levenswandel, was hij zeer vrijmoedig en beslist in de verdediging van de waarheden van het Evangelie, als hij zich in de Synode of elders geroepen achtte voor zijn gevoelen uit te komen. Ofschoon er ten gevolge van zijn optreden in de aanvang van zijn dienstwerk te Tulbagh een scheuring in de gemeente kwam, betoonde zelfs de afgescheiden partij, toen zij hem beter leerde kennen en verstaan, hem de grootste achting. Door zijn eigen gemeente werd hij hooggeacht, niet alleen als een ijverig prediker en één trouwe herder, maar ook als vader en vriend. Een jaar vóór zijn dood werd een deel van zijn preken in druk uitgegeven door een vriend van hem, die verlangde „dat een duurzaam aandenken van zijn prediktrant moest bewaard blijven.” Deze preken tonen hoe zorgvuldig hij zijn kanselwerk voorbereidde. De bijbel en Kalvijns Instituten waren zijn voornaamste bronnen, en zijn uitgegeven en andere preken tonen, hoe zeer hij van hun geest was doordrongen.

Dr. ADRIAN ROUX. Dr. Adrian Roux werd de 20ste Januarije 1812 uit godvrezende ouders te Kaapstad geboren. Zijn vader, Paul Roux, getrouwd

met Anna Elizabeth Herold, was een direkte afstammeling van de stamvader der Roux-familie, te weten Paul Roux van Oranje, franse vluchteling, die in 1688 naar Zuid-Afrika kwam. De jonge Adrian gaf spoedig blijken van grote schranderheid en van een sterke begeerte om evangeliedienaar te worden. Hij genoot zijn voorbereidende studieën eerst aan de destijds bestaande Akademie van Evans en later aan het Zuid-Afrikaans Athenaeum, dat in 1828 te Kaapstad gesticht werd. Vooral blonk hij uit door een zeer vlugge aanleg om vreemde talen aan te leren. Op negentienjarige leeftijd ging hij na verkregen toestemming van de Goeverneur naar Holland, waar hij in Junie 1831 aankwam. Hij zette vervolgens zijn theologiese studieën voort, en werd de 5de Oktober 1836 door het Provinciale Kerkbestuur van Zeeland als proponent toegelaten. Achtien maanden later, de 7de Maart 1838, verwierf hij aan de Leidse Universiteit de graad van Doktor in de Theologie na openbare verdediging van een geleerde dissertatie in het Latijn „De Aurelio Augustino adversario Donatistarum.” Kort daarop keerde de jeugdige Dr. Roux terug naar zijn vaderland, en kwam de 27ste September 1838 behouden te Kaapstad aan. Een grote teleurstelling echter wachtte de jonge leraar. De kaapse Kerk telde destijds nog maar weinige gemeenten, en er was toen geen vakante plaats. En zo gebeurde het, dat Dr. Roux geruime tijd moest wachten, eer hij een aanstelling verkreeg. Eerst in September 1841 werd hij door de regering aangesteld voor de gemeente Albanië, die toen vakant was geworden door het vertrek van Ds. J. Pears naar Somerset Oost. In de tussentijd echter had hij van tijd tot tijd in de Kaapstad gepreekt en had hij ook als sekretaris van een destijds bestaande „Maatschappij ter Uitbreiding van Beschaving en Letter-

kunde” goede diensten bewezen. Dr. Roux werd de 8ste Januarije 1842 door Ds. A. Smith van Uitenhage bevestigd en ingezegend als herder en leraar der gemeente Albanië. De plechtigheid vond plaats aan de Mooimeisjesfontein, een plaats door de beroemde Voortrekker-leidsman Piet Retief

DR. ADRIAN ROUX.

aangelegd en door de gemeente voor een dorp aangekocht, en later door Dr. Roux Riebeeek genaamd, naar Jan van Riebeeek, de eerste Goeverneur van de kaapse volkplanting. De jonge leraar begon zijn werkzaamheden met moed en ijver. Zijn intreerede was over de woorden uit 1 Joh. 4:

7: „Geliefden, laat ons elkander liefhebben,” enz. Er was toen nog geen behoorlijk kerkgebouw, waarin de gemeente kon aanbidden. Geen wonder dus dat men dadelijk toebeidselen maakte voor het bouwen van een noodkerk, die ongeveer 1846 ingewijd werd. Later—in 1863—had Dr. Roux het genoeg een smaakvol en doelmatig kerkgebouw, dat meer dan £4,000 kostte, onder zijn leiding te zien verrijzen. Hij had tevens het voorrecht een gemeente aldaar te vormen, in wier midden hij met zegen heeft gearbeid, en van wie hij vele blijken van achting en waardering van zijn diensten heeft genoten. Niettegenstaande het verlaten der grenzen in de tijd van de Kaffer-oorlogen, door de ingezetenen in die gewesten, toen hij ook voor een tijd zijn werkkring moest verlaten, bleef hij later met lust en volharding te Riebeeck Oost arbeiden. Zelfs in de Synodale en Ringsvergaderingen nam hij steeds een werkzaam deel en werden zijn diensten als autoriteit op het gebied van kennis en korrekte interpretatie van de Kerkwetten op prijs gesteld—vooral ook in zijn betrekking als Scriba gedurende vele jaren van de Ring van Albanië. In de Synode van 1873 werd hij tot Assessor gekozen. Hij arbeidde in de gemeente ruim 40 jaren—tot 1882, toen hij zich wegens gevorderde leeftijd genoodzaakt achtte zijn ontslag te nemen.

Dr. Roux zette zich vervolgens metterwoon in zijn geboorteplaats, de Kaapstad, neder. Maar de rust hier beneden was hem niet lang gegund, want reeds de 29ste Maart 1884 ontsliep hij. Hij behoorde tot het geslacht, dat de jongere evangeliedienaren ten voorbeeld kan strekken, wat waardigheid van de evangeliebediening en deftigheid van kanselstijl betreft. Hij gaf steeds blijken van de degelijke arbeid der stoffe, die hij behandelde en aan de gemeente voordroeg. Zijn prediking met grote kalmte en ernst van voordracht, is ongetwijfeld velen lang bijgebleven, inzonderheid in de gemeente in wier midden hij de beste krachten van zijn leven heeft opgeofferd.

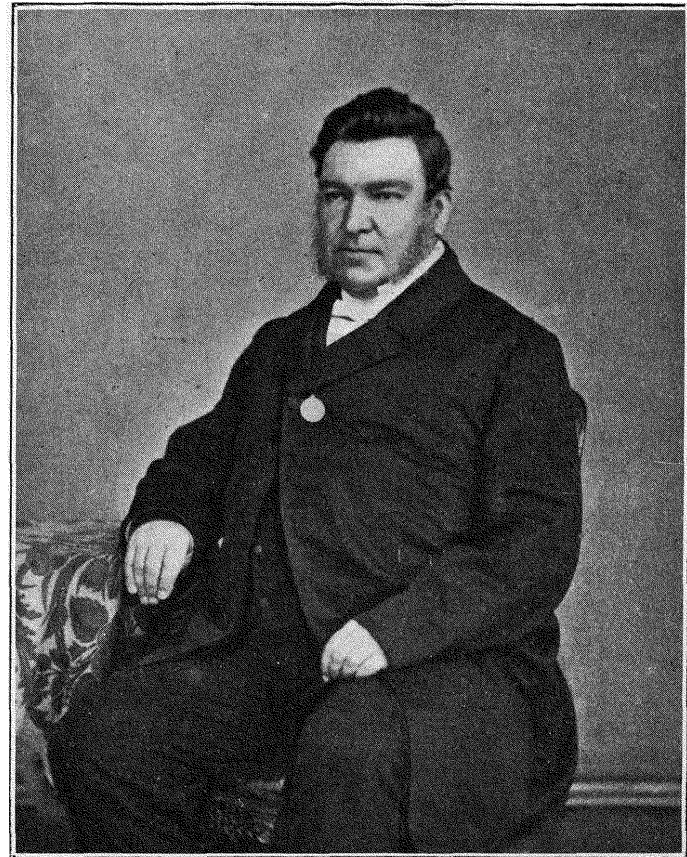
Dr. STEPHANUS PETRUS HEYNS. Dr. Heyns werd op de 15de Julie 1810 te Kaapstad geboren. Daar hem zijn beide ouders door de dood ontnomen werden, toen hij nog jong was, werd hij aan de zorg toevertrouwd van zijn grootvader, de heer S. P. Jordaan, die aan de Paarl woonde. Hier ging hij school bij de in die dagen beroemde onderwijzer Horn, onder wiens leiding hij grote vorderingen maakte. In zijn studieën genoot hij ook veel hulp van Ds. T. J. Herold, die toen predikant aan de Paarl was. Bij de dood van zijn grootvader viel de jongeling een aanzienlike erfenis ten deel, die hij besloot te besteden aan het voortzetten van zijn studieën. Tot dat einde verliet hij zijn vaderland in het jaar 1827 voor studie aan de beroemde Hogeschool van Leiden in Nederland. Hier trok hij weldra, door zijn talenten en de ijver, waarmede hij zich op zijn studieën toelagde, de bijzondere aandacht van de professoren, en werd hij gunsteling inzonderheid van de welbekende Professoren Clarisse en Van der Palm. Terwijl hij aan de Hogeschool was, verwierf hij twee gouden medaljes voor de beste verhandelingen over voorgeschreven onderwerpen in verband met theologiese studieën, een van de Hogeschool van Leiden en de andere van die van Groningen.

In 1835 behaalde hij de graad van Doktor in de Godgeleerdheid, bij welke gelegenheid hij een zeer geleerde dissertatie over Gregorius van Nyssa in het licht gaf, die als een bewijs van zijn uitstekende talenten algemeen geprezen werd. In April 1836 keerde hij naar zijn geboorteland terug, en maakte zijn eerste verschijning als prediker in de Lutherse Kerk te Kaapstad, die toen tijdelijk aan de N. Gereformeerde gemeente goedgegunstig was afgestaan, voor

de tijd dat het oude kerkgebouw afgebroken en weder opgetrokken werd. Zijn tekts bij die gelegenheid was Rom. 12: 12: „Verblijdt u in de hoop;” en zijn prediking werd, zowel wat inhoud als voordracht betrof, hoog geroemd. Hij bleef van tijd tot tijd in de Kaapstad prediken, en op de 21ste April 1837 werd hij door de Goeverneur aangesteld tot tijdelijke leraar van de N.G. Gemeente in de stad gedurende de ongesteldheid van Dr. A. Faure. Op de 7de Mei aanvaardde hij de plichten van dat ambt; en bij het emeritus worden van Ds. J. H. von Manger werd Dr. Heyns op de 6de April 1839 aangesteld als derde leraar van Kaapstad, zijnde de twee anderen Dr. A. Faure en Ds. J. Spijker. Zijn intreedere op de 28ste April was over de woorden uit 2 Cor. 12: 9: „Mijne genade is u genoeg.” Bij het emeritus worden van Ds. Spijker in 1864 werd Ds. Heyns tweede leraar, en bij dat van Dr. A. Faure in 1867, eerste leraar in de Kaapstad. Hij bekleedde ook gedurende vele jaren het ambt van professor in het Nederlands en in het Hebreeuws aan het Zuid-Afrikaans Athenaeum. Zijn grote geleerdheid was ook van nut als een van de examinatoren van kandidaten voor admisie tot de Theologiese Kweekschool te Stellenbosch, alsook van kandidaten tot de heilige dienst. Van de Synode van 1847 was hij Assessor.

In het begin van April 1873 werd Dr. Heyns door krankheid aangetast, waaraan hij op de 27ste September bezweek. Hij was gekenmerkt door een helder verstand, door een onbuigbare oprechtheid en door uitstekende talenten. Als kanselredenaar was hij welsprekend; zijn leerredenen onderscheidden zich door schoonheid van taal, eenvoud van stijl en deftigheid van voordracht. Hij verkondigde het zuivere Evangelie, en in de strijd tegen het liberalisme schaamde hij zich nooit om tegen elke afwijking van de grondleer van het Evangelie te velde te trekken.

DR. S. P. HEYNS.

**DE KERK
ONDER DE
VOORTREKKERS.**

De Gröte Trek begon in 1836. De emigranten boeren (zoals de Voortrekkers genoemd werden) lieten Kerk en school, huis en haard achter, maar niet hun oude bijbel of het vertrouwen op hun God. Zij werden eerst geestelik bearbeid door Eerw. Erasmus

EERW. ERASMUS SMIT.
Eerste Leraar onder de Voortrekkers.

Smit, een zendeling van 't Londense Zend. Genootschap, die met een zuster van Gerrit Maritz getrouwd was en zich van het begin af bij de trekkers gevoegd had. In 1837 werd hij door Piet Retief aangesteld tot leraar bij „de tiigende gemeente der Gereformeerde Kerk naar Port Natal.”

Na de inbezitneming van Natal (1839) en de vernietiging van Dingaans macht, besloot Eerw. Daniel Lindley, zendeling van de „American Board of Missions,” die toen onder de Zoeloes arbeidde en voorheen Presbyteriaans predikant in Amerika was geweest, zich aan de geestelike bearbeiding der Trekkers te wijden. Hij woonde te Pietermaritzburg, en deed lange reizen naar de transvaalse en vrijstaatse gewesten, waar hij predikte, de H. Doop toediende, katechisatie en aanneming hield en het Avondmaal uitreikte. Die arbeid was een gezegende, en de naam Lindley zal nooit in Zuid-Afrika worden vergeten. Hij is feitelik de stichter geweest van de Ned. Ger. Kerk over de Oranjerivier—in Natal, de Vrijstaat en Transvaal.

In het jaar 1843 deed Ds. (later Dr.) Abraham Faure, predikant van Kaapstad, op verzoek van Goeverneur Sir George Napier, een reis over zee naar Natal ten einde de Trekkers aldaar te bezoeken. Men wist echter, dat hij door de Goeverneur was afgevaardigd, en de tegenzin van de trekboeren tegen de engelse regering was zo sterk, dat het onraadzaam werd geacht, dat Ds. Faure verder dan Pietermaritzburg zou gaan.

In 1847 bezocht Ds. W. A. Krige van Victoria West als afgevaardigde van de Ring van Graaff-Reinet de trekkers aan de Rietrivier, en de Synode, die datzelfde jaar vergaderde, besloot om Ds. Andrew Murray (de oude, van Graaff-Reinet), Ds. P. K. Albertijn (van Prins Albert) en Ouderling Barend Pienaar van Richmond af te vaardigen om de uitgewekenen ook in het Overvaalse te bezoeken. Zij voldeden aan hun opdracht in het volgend jaar.

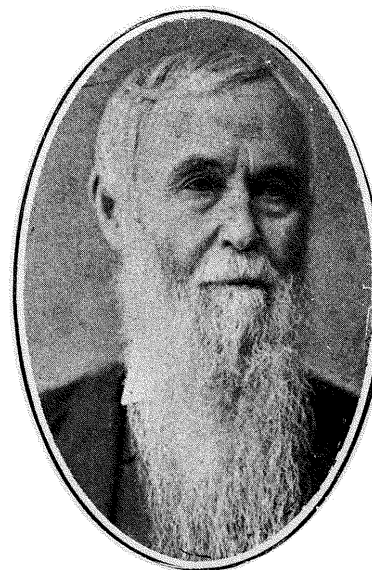
Niet lang daarna, tegen het einde van 1848, vaardigde de Synodale Kommissie een tweede deputatie af. Deze deputatie bestond uit Dr. Philip Faure van Wijnberg en Dr. William Robertson van Swellendam. Zij had volmacht „om alle zoodanige maatregelen te nemen, waardoor in de geestelijke behoeften der uitgewekenen op een geregelde wijze kon worden voorzien.”

De Synode wou gaarne meer doen voor de uitgewekenen doch de grote moeilikheid, waarop men stuitte was het groot gebrek aan predikanten.

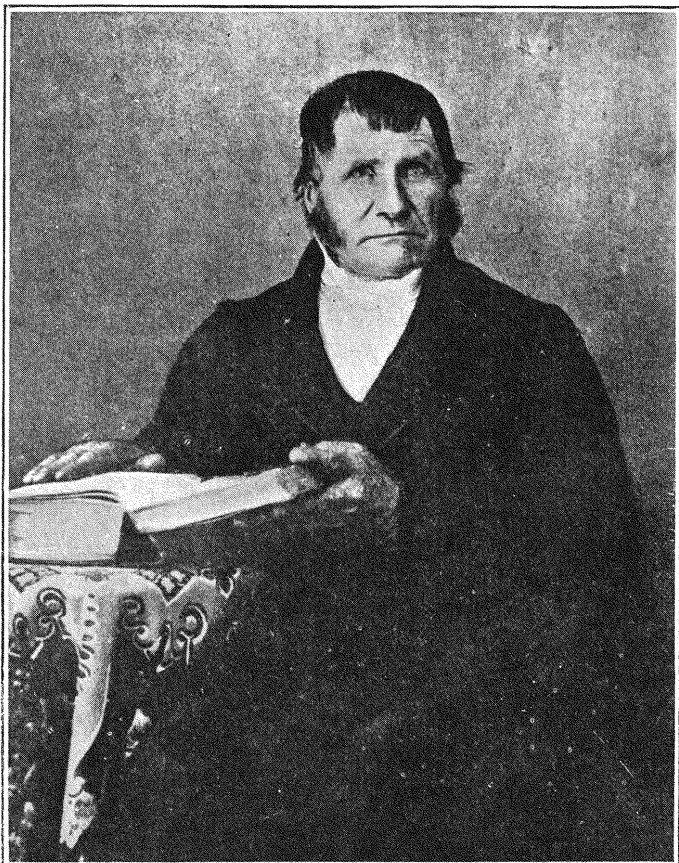
Intussen hadden de natalse Voortrekkers zich reeds in 1840 naar Holland gewend met het verzoek om een predikant. Daarop werd Ds. P. N. Ham gezonden; doch de Engelsers, die inmiddels Port Natal bezet hadden, lieten hem niet toe daar te landen. Hij moest naar de Kaap terugkeren en werd later predikant onzer Kerk te Franschoek en te Willowmore.

In 1849 werd de jonge Ds. Andrew Murray tot predikant van Bloemfontein beroepen en aangesteld. Op de 29ste April van datzelfde jaar werd hij door zijn vader, Ds. Andrew Murray Sr., te Rietrivier (Fauersmith) bevestigd; op de 6de Mei als predikant te Bloemfontein ingezegend (zijn ordening was reeds geschied). Op 9 Mei was de jeugdige leraar eerst 21 jaar oud; op 13 Mei vond zijne bevestiging als konsulent van Winburg plaats; en op 20 Mei geschiedde dezelfde verrichting te Smithfield. Met het gehele land, dat tans de Vrijstaat is, als zijn parochie; laat het zich wel denken dat Ds. Murray de handen vol had. En toch zorgde hij niet slechts voor zijn eigen uitgebreide werkring, maar hij trok zich ook het lot aan van de emigranten

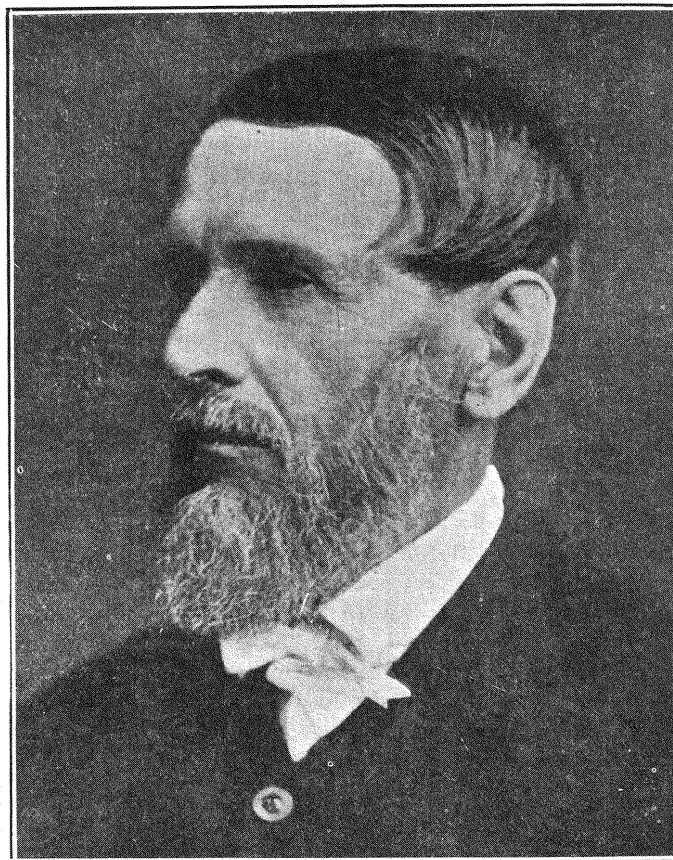
benoorden de Vaalrivier en bezocht ze zo dikmaals hij kon. In 1851 werd hij door de gemeenten in de Transvaal als hun herder en leraar beroepen, doch hij besloot te Bloemfontein te blijven. In het volgend jaar bracht hij, ditmaal vergezeld van Ds. J. H. Neethling van Stellenbosch, andermaal een bezoek aan die gemeenten.

EERW. DANIEL LINDLEY.
Waarnemende Leraar onder de Voortrekkers.

SAREL CILLIERS.
De welbekende Ouderling onder de Voortrekkers.

JACOBUS NICOLAAS BOSHOFF.
Ouderling in het Voortrekkerskerkje en President van de O.V.S.

Ds. W. A. KRIEG.
Ringsafgevaardigde naar de Voor-
trekkers.

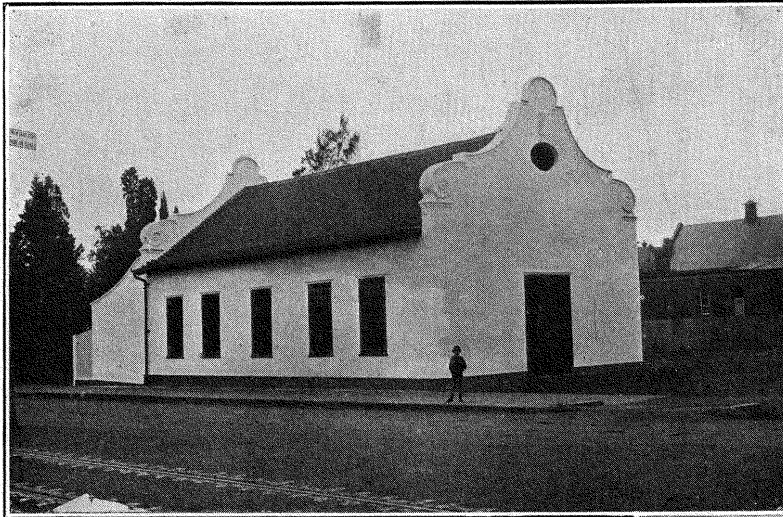

Ds. A. C. STUOKI.
Predikant bestemd voor de Voor-
trekkers, Plotseling op zee overleden.

OUDERLING BAREND PIENAAR.
Synodale Deputaat naar de Voor-
trekkers.

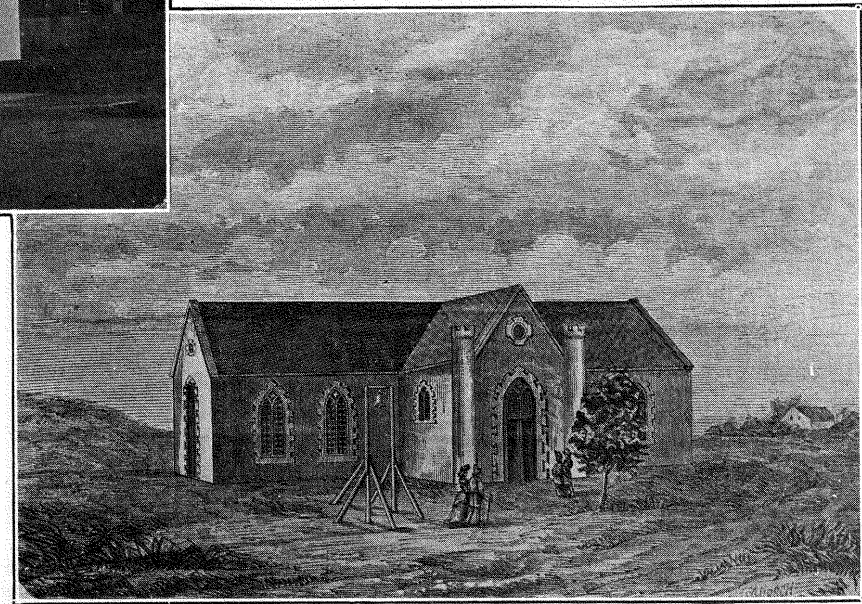
DE OUDE KERK TE BLOEMFONTEIN.

Eerste Kerkgebouw in de O.V.S., 1849.

Dit gebouw werd gebruikt tot 1878 toen Ds. F. G. T. Radloff (tans emeritus), die er destijds predikant was, de tegenwoordige Kerk liet bouwen. Ds. Radloff was predikant te Bloemfontein 1870—1881, Hoopstad 1881—1898, Krugersdorp 1898—1914. De eerste Vrijstaatse zoon die predikant geworden is. Geboren 9 April 1842, zodat hij tans 82 jaar oud is.

HET VOORTREKKERS-KERKJE TE PIETERMARITZBURG.

„Het zou tevergeefs zijn,” zegt Dr. Theal, „in enig ander land te zoeken naar een gebouw met een geschiedenis van lijden, moed en uiteindelijke overwinning, geboren uit de gehechtheid aan God en Zijn Woord, gelijkstaande met die verbonden aan het Voortrekkers-Kerkje.”

DE ONTWIKKELING VAN HET KERKBESTUUR.

Het jaar 1824, toen de eerste Synode gehouden werd, en de N.G. Kerk een mate van autonomie verkreeg, was tevens het laatste jaar, waarin de hollandse taal op de regeringskantoren in de Kaapkolonie werd toegelaten. Dit vervangen van de hollandse taal door de engelse was voor de oude ingezetenen van het land een ernstige grief. Des te meer zochten zij hulp en troost bij de Kerk hunner vaders, tot welke zij opzagen als de beschermster van hun dierbare taal en de bewaarster van hun heiligste volksoverleveringen. Hierdoor verkreeg de N.G. Kerk een positie van overwegende invloed in de negentiende eeuw, een invloed die zij altoos tot heil van land en volk liet gelden.

Tussen de jaren 1824 en 1842 werden zes synodale vergaderingen gehouden, op welke het nooit ontbreken mocht aan de van regeringswege aangestelde Kommissarissen Politiek. Zij oefenden een verlamdende macht over de vergaderingen uit, daar zij het recht van veto bezaten. Op de Synode van 1837 kwam één van de kommissarissen in scherpe botsing met de meerderheid der vergadering, wat ten gevolge had dat een invloedrijke deputatie namens de Synode haar opwachting bij de toenmalige Goeverneur maakte, en zich beklaagde over de inmenging van zijne vertegenwoordigers in zaken, die geen betrekking hadden op de civiele overheid. Het standpunt door de Kerk ingenomen werd door Sir George Napier gebillikt, en het werd raadzaam geoordeeld een Ordonnantie op te trekken en als wet uit te vaardigen, waardoor aan de Kerk algehele autonomie werd gegeven met het recht haar eigen wetten te maken, te veranderen of te

herroepen, mits zij geen bepaling maakte in strijd met de voorzieningen van de Ordonnantie. Voorts werd verklaard, dat de wetten en regulatieën door de Kerk, in haar gereviseerd kerkelijk reglement van 1842 reeds aangenomen, kracht van wet zouden hebben, en als schedule bij de Ordonnantie gevoegd worden. Deze Ordonnantie staat bekend als Ordonnantie 7 van 1843. Langs deze weg werd het stelsel van Kommissarissen Politiek afgeschaft,—de Kerkorde van de Mist grotendeels herroepen, en aan de Kerk haar eerste wetboek bezorgd.

Door het verkrijgen van de Ordonnantie van 1843 had de Kerk zich inwendig ontwikkeld. Haar konstitutie was vastgesteld. Zij was behoorlijk georganiseerd en beschermd in de beoefening van haar geestelijke rechten.

De naam van de Kerk werd omtrent dezelfde tijd veranderd. De oude naam van „Gereformeerde Kerken,” in 1804 vervangen door „Hervormd Kerkgenootschap,” werd door de Synode van 1842 veranderd in „Nederduitsch Gereformeerd Kerkgenootschap”—een benaming, die niet alleen het karakter, maar ook de officiële taal van de Kerk moest aanduiden.

Nog dient aangemerkt te worden, dat door een „Emendatie Akte van 1898” door het Parlement gepasseerd, de Ned. Ger. Kerk het recht heeft bekomen om, niettegenstaande enig iets daarmede in strijd in Ordonnantie 7 van 1843 vervat, zich uittebreiden buiten de limieten der Kaapkolonie alsmede het recht in haar Synode zitting te verlenen aan vertegenwoordigers van gemeenten, die buiten gemelde limieten gelegen zijn.

**SCHOTSE
PREDIKANTEN
IN DE NED.
GER. KERK.**

De eerste schotse predikanten, die in onze kerk gearbeid hebben, waren zendingen van het Londense Genootschap die in 1818 bewogen werden om tot ons over te komen. Zij waren: Dr. G. Thom en Di. J. Evans en J. Taylor. Eerstgenoemde, die de superintendent van het genootschap was, werd in 1820 door Lord Charles Somerset naar Europa afgevaardigd om in Schotland predikanten voor onze Kerk te gaan zoeken, ten einde voorziening te maken in de grote behoefte van leraren voor nieuwe of vakante gemeenten. Daar was toen ter tijd juist een grote schaarsheid van predikanten; onze Kerk had geen eigen Kweekschool, en weinige Afrikaners gingen naar Europa om daar voor het leraarsambt opgeleid te worden. Tot op 1820 waren er slechts acht Afrikaner predikanten, die in de Kerk gediend hadden, t.w. Di. Petrus van der Spuy (1746), Christiaan Fleck (1781), Petrus Johannes van der Spuy (1786), Michiel Christiaan Vos (1794), Jacobus Scholtz (1811), Tobias Joh. Herold (1811), Jan Christiaan Berrangé (1815) en Cornelis Mol (1817).

Dr. Thom beraamde in overleg met Graaf Bathurst, indertijd Sekretaris van Staat voor de Kolonieën, een plan om proponenten van de Kerk van Schotland te bewegen het leraarsambt in onze Kerk te aanvaarden, nadat zij eerst in Holland voor enige tijd zich in de hollandse taal zouden hebben geoefend. Tot dit doel werden commissies gevormd te Aberdeen en Glasgow, en het moet erkend worden, dat Dr. Thom zeer gelukkig was in zijn keuze van de eerste kandidaten voor Zuid-Afrika.

Door de commissie van Aberdeen werden uitgezonden: Di. Andrew Murray, Colin Fraser, George Morgan, die respektievelijk te Graaff-Reinet, Beaufort West en Somerset

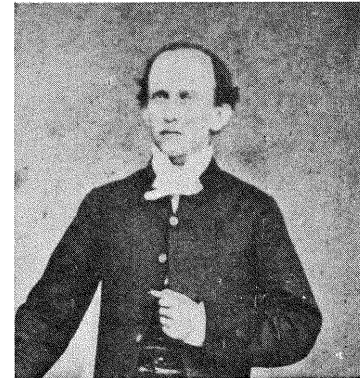
Oost geplaatst werden en door de commissie van Glasgow Di. Henry Sutherland, Alexander Smith en William Ritchie Thompson, die respektievelijk te Worcester, Uitenhage en Stockenström geplaatst werden.

Daarna kwam er van tijd tot tijd nog een 7-tal predikanten uit Schotland, tot in 1836, toen er een genoegzaam aantal landszonen waren om in de behoefte te voorzien. Zij waren: In 1828 Di. James Edgar, eerst te Durban(ville), later te Somerset-West, en John Cassie te Caledon; in 1829 John Pears, eerst professor aan 't Z.A. Kollege, Kaapstad, en later predikant te Somerset Oost; in 1831 William Robertson, die eerst als onderwijzer werkzaam was te Graaff-Reinet, doch later als predikant ging studeren en leraar werd te Clanwilliam, Swellendam en Kaapstad; in 1833 Alex. Welsh te Glen Lynden; in 1834 Robert Shand te Tulbagh, en in 1836 Thomas Reid te Colesberg.

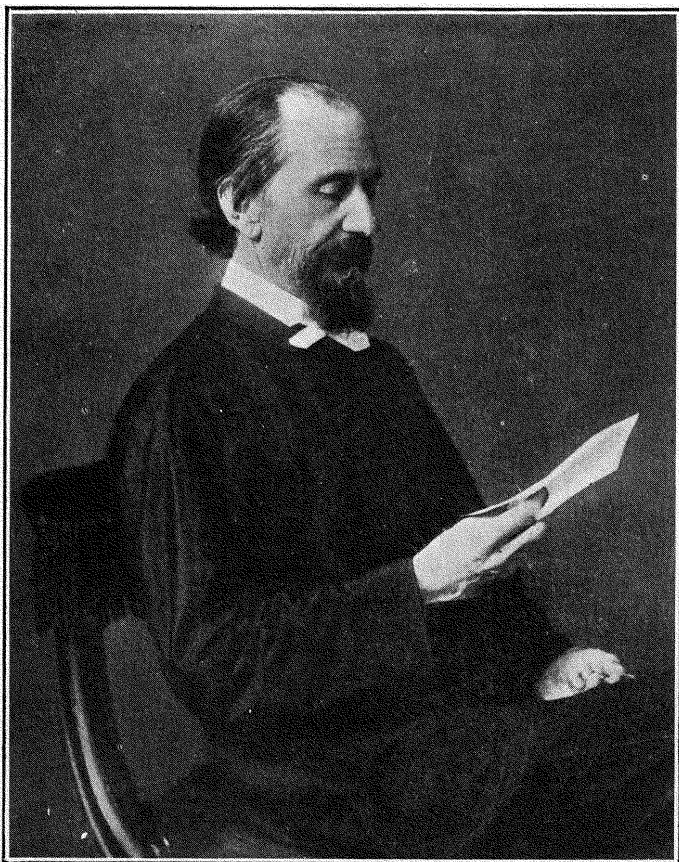
Tussen 1862 en 1867 kwam er andermaal een aantal leraren uit Schotland aan, n.l. in 1862, door bemiddeling van Dr. W. Robertson, de volgenden: Andrew McGregor (Robertson), Dugald McMillan (Harrismith), John McCarter (Natal), Thomas McCarter (Calvinia), Thomas Gray (Aberdeen), William Cormack (Burgersdorp) en David Ross, M.A.; in 1867 Richard Craig (Weenen) en James Turnbull (Greytown). Het spreekt vanzelf, dat niet allen onder deze 25 schotse predikanten zich konden aanpassen aan de nieuwe omgeving. Enkelen trokken dan ook naar hun vaderland terug, sommigen bleven levenslang sukkelen met de vreemde taal, waarin zij zich nooit geheel thuis konden gevoelen; maar er waren ook onder hen, die zich dadelijk aangetrokken gevoelden door de vroomheid, vriendelijkheid en hartelijkheid van de Afrikaner bevolking, die lief en leed met ons volk gedeeld hebben, en die door puriteinse nauwgezetheid, de getrouwheid van hun herderlike arbeid en hun godzalige wandel 'n gezegende invloed op de ontwikkeling van het godsdienstig leven hebben uitgeoefend.

Ds. A. MURRAY MET ZIJN 5 ZOONS ALS JONGE PREDIKANTEN.

Links boven: John. Midden boven: Ds. Andrew Murray, de vader die in 1822 uit Schotland kwam en predikant was te Graaff-Reinet tot 1866; Scriba-Synodi, 1834; Moderator, 1837. Rechts boven: Andrew. Links onder: William. Midden onder: George. Rechts onder: Charles.

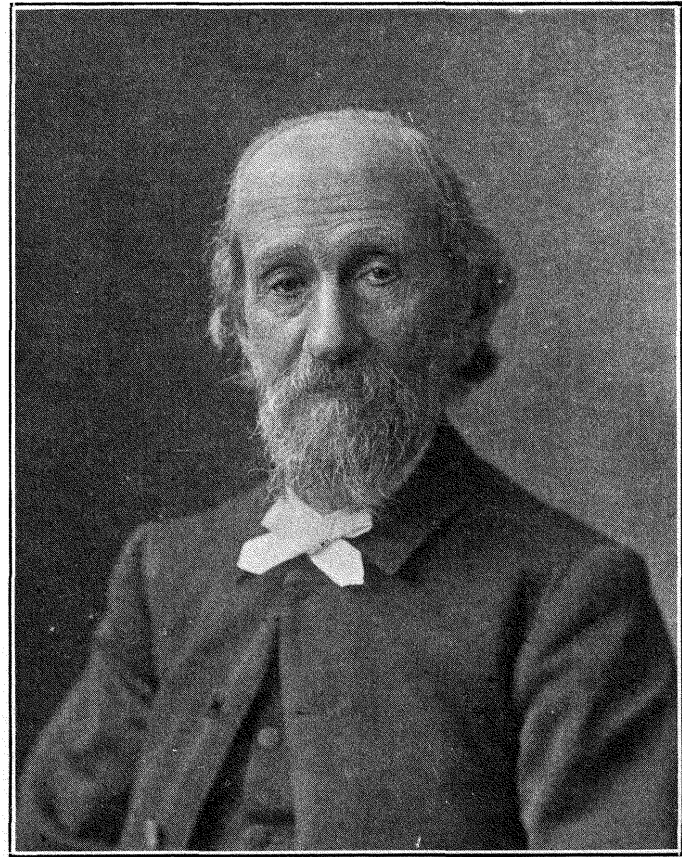
DR. ANDREW MURRAY OP VLIJF-EN-ZESTIG-JARIGE LEEFTIJD.

Dr. ANDREW MURRAY, M.A., D.D. Dr. Andrew Murray werd te Graaff-Reinet geboren, 9 Mei 1828, zijnde de tweede zoon van godzalige ouders, Ds. Andrew Murray, Sr., en Maria Stegmann. Op tienjarige leeftijd werd hij met zijn oudere broeder John naar Schotland gezonden, om aldaar aan het Marischall Kollege, Aberdeen, zich te bekwamen voor het leraarsambt. Zijn tante, Mev. Dr. J. Murray, oefende op haar beide neven een gezegende invloed uit. Na de graad van M.A. verworven te hebben, begaf hij zich naar Utrecht, om in de theologie te studeren. Daar werd hij terstond populair, had een ruime vriendekring en studeerde met buitengewone ernst. In zijn vaderland teruggekeerd, op 20-jarige leeftijd, maakte zijn bezielde prediking van stonde aan grote opgang. Op 12 Maart 1849 werd hij aangesteld als predikant van Bloemfontein; werd feitelijk de bisschop-generaal van de Transgariëp, en bestond zijn uitgestrekt bisdom uit de Vrijstaat, Transvaal en Natal. Hij maakte zonder verzuim kennis met de verstrooide geloofsgenoten, terwijl hij het Evangelie predikte en de sakramenten bediende, in zes weken tijds over de 600 kinderen dopende. Zelfs op staatkundig gebied werd zijn invloed gevoeld, toen hij met Dr. Fraser en Kommandant Cornelius de Villiers, als afgevaardigde door het publiek benoemd werd om in de Downingstraat, Londen te bepleiten, dat de britse regering haar hand niet aan de Vrijstaat zou onttrekken; dit mislukte echter en de Vrijstaat bleef een onafhankelijke republiek. In 1852 ondernam hij andermaal op last van de Synode, met zijn zwager, Ds. J. H. Neethling, een lange rondreis in de Transvaal, die met moed, geestdrift en zegen volbracht werd in het land der Voortrekkers.

Zo nam hij spoedig de voorplaats in onder de predikanten der Kerk. In 1857 was hij mede werkzaam aan de stichting

van de Kweekschool, en werd benoemd tot lid der eerste Zendingkommissie. Hij heeft grote dingen gedaan voor de zending. Als Moderator heeft Dr. Murray aan de Ned. Ger. Kerk van Zuid-Afrika uitstekende diensten bewezen. Hij werd als zodanig gekozen in 1862, toen de Burger- en Kotzé-zaak zoveel opspraak wekte. Hij pleitte niet alleen met meesterlike bekwaamheid bij het Hoog-gerechtshof in de Kaap Kolonie, toen de Kerk het moest ontgelden, maar ging het appèl bij de Geheime Raad in Engeland behartigen, hoewel ook dit niet slaagde. Toen hij voor de eerste keer Moderator werd, was hij slechts 32 jaar; hij diende als zodanig zes malen in de Synode, en toen hij verzocht om niet weer in aanmerking te komen, ontving hij van de leden een gouden horloge ten geschenke.

Zijn eerste standplaats was Bloemfontein (1849-1860), de tweede Worcester (1860-1865), de derde Kaapstad (1865-1871), en de laatste Wellington (1871-1906). De Transgariëp heeft aan hem te danken organisatie; Worcester een rijke opwekking; Kaapstad de Jongelieden-Vereniging en de Goede Hoop Meisjeschool; Wellington het Zending-Opleidingsinstituut, de Hugenoten Meisjeschool en het Kollege. Hij heeft van dit alles het fundament gelegd en aanhoudend de stoot gegeven, en bleef voortdurend innig belangstellen in alle werkzaamheden der ganse Kerk. Op zijn oude dag heeft hij zeer veel gedaan voor speciale diensten door geheel het land. Hij was een beroemde schrijver van godsdienstige boeken, en zijn vele geschriften worden, niet alleen in Zuid-Afrika, maar ook in Engeland, Amerika en elders door duizenden gretig gelezen en herhaaldelijk vertaald ook in andere talen dan het Hollands en Engels. Zijn leven in het kort tesamen gevat kan met het drie-voudige snoer van veelzijdigheid, ernst en geloofsmoed gebonden worden. Hij ontsliep te Wellington 18 Januarie 1917.

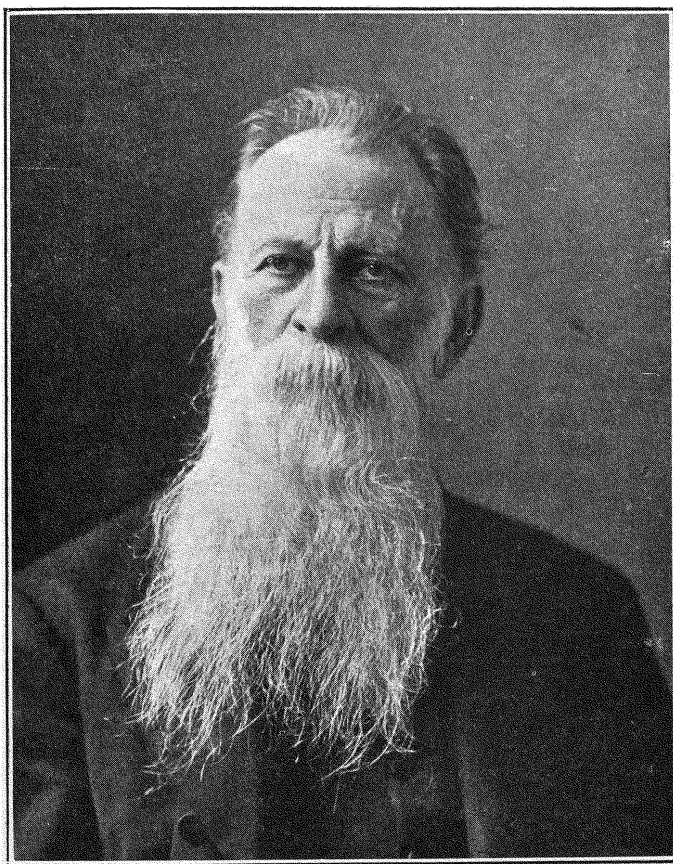
DR. ANDREW MURRAY OP GEVORDERDE LEEFTIJD.

Ds. J. H. NEETHLING Ds. Johannes Henoch Neeth-
VAN STELLENBOSCH. ling, H.zn., werd te Stellen-
bosch geboren op de 4de

Desember 1826. Zijn overgrootvader, die in de krijgsveld- dienst van de O.I. Kompanjie op reis naar Batavia de Kaap had aangedaan, bleef hier wonen, en werd de stamvader van een talrijk kroost. Een van zijn zoons was Advokaat Neethling, die zelf geen kinderen hebbende, zijn neef, Hendrik Johannes, drong zijn eerste zoon zijn naam te geven. Op negenjarige ouderdom werd de kleine Johannes Henoch naar de Kaapstad gezonden voor zijn opvoeding. Te Kaapstad bestond toen de zo welbekende opvoedings-inrichting „Tot Nut van 't Algemeen,” die in vroeger jaren misschien meer voor Zuid-Afrika gedaan heeft dan enige andere school in ons land. Het oudere geslacht heeft veel te danken aan die inrichting. Hier werd de jonge Stellenboscher opgenomen. Hier vond hij gelijkgezinde makkers, en onder anderen de jonge Nicolaas Hofmeyr, die slechts drie maanden jonger was dan hij en met wie hij een vriendschapsband aanknoopte, die altijd is blijven bestaan. Op 17-jarige leeftijd besloot hij naar Europa te gaan, ten einde een bedienaar van het Evangelie te worden. Advokaat Neethling, ofschoon niet meer in leven, had daartoe de middelen verschaft. Te Utrecht was de Hogeschool door afrikaanse jongelingen bij voorkeur bezocht. In die tijd—het was in 1846—bevonden zich een aantal godvrezende jonge Kapenaren aan die Hogeschool, en bij die kring sloot de jonge Neethling zich aan. John en Andrew Murray studeerden toen ook daar; hun invloed, en die van hun kring werkten zeer weldadig op de vorming van de nieuwe aankomeling. Het verblijf in

Holland gaf hem verder gelegenheid tot veelzijdige ontwikkeling. Omgang met mannen als Prof. Royaards, Di. Merens, van Hoogstraten, van den Ham, van Oosterzee, Heldring, Beets—om van de christendichter Da Costa niet te spreken. Na volbrachte studie had hij gelegenheid enkele van de beroemdste universiteiten in Duitsland te bezoeken, en ook een reis door Oostenrijk, Italië, Zwitserland, Frankrijk, Engeland en Schotland te ondernemen. Bij zijn terugkeer, in 1850, koos hij uit de twee op hem uitgebrachte beroepen dat naar Prins Albert, welke standplaats hij in 1858 met Stellenbosch verwisselde. 't Was het jaar van de opening van het Theologies Seminarium, zodat hij zich verenigd zag met zijn utrechtse vrienden John Murray en Nicolaas Hofmeyr. Toen de Transvaal, in het jaar 1850 en daarna, gevaar liep op de rots van maatschappelijke en kerkelijke verdeeldheid schipbreuk te lijden, werd het Ds. Neethling vergund meer dan eens dat land te bezoeken. Tezamen met Di. A. Murray en A. A. Louw deed hij, wat in vermogen was, om de breuke van de Kerk te helen en haar voor afval te bewaren.

Wil men het leven van Ds. Neethling als leraar in Zuid-Afrika, samenvatten, dan kan men zulks in twee woorden doen: Zending en Opvoeding. Wat hij gedaan heeft voor de zending in ons land is algemeen bekend. In de negende Synode van onze Kerk, gehouden in het jaar 1858, werd de eerste Zendingkommissie benoemd, bestaande uit Di. P. Albertijn, A. Murray, N. Hofmeyr, met Ds. Neethling, die van de aanvang af het scribaat op zich nam. Eerst met de aanstelling van een Zaakgelastigde werd hij ontheven van de verantwoordelijkheid aan het financieel bestier verbonden. Bijna 35 jaren heeft hij dit liefdewerk met veel

Ds. J. H. NEETHLING.

zelfopoffering behartigd. Dat de opvoeding van de zonen des lands aan Ds. Neethling oneindig veel te danken heeft, is evenzeer een geschiedkundig feit. Trouwe vriend van het Theologies Seminarium droeg hij die Inrichting op zijn hart, en toonde hij met woord en daad, hoe de bloei van die Inrichting hem ter harte ging. En dat Stellenbosch vandaag een naam heeft in Zuid-Afrika voor zijn opvoedingsinrichtingen is zeker grotendeels aan hem te danken. Het Gymnasium (Hogere Jongenschool) en het Victoria Kollege (tans Universiteit) zijn blijvende getuigen van zijn ijver en belangstelling. De Bloemhof Meisjeschool dankt evenzeer haar ontstaan en haar ontwikkeling aan hem. Ook als redakteur van *De Wakker* mag zijn naam niet vergeten worden. De Synode van 1890 koos hem als haar Assessor.

In de vergaderingen onzer Kerk deed Ds. Neethling zich gelden; en zijn overtuiging sprak hij uit, zonder iemand naar de ogen te zien. Nog in de laatste Synode door hem in 1903 bijgewoond, nam hij een warm aandeel aan de discussies, die gevoerd werden, en kon hij zijn innige verantwoordiging niet bedwingen, als hij sprak van het lijden van ons volk en Kerk ten gevolge van de gruwelijke oorlog en de vreeslike krijgswet.

Voor zijn gemeente, die hem beminde, was hij de trouwe raadsman en vriend. Zijn vriendelijk en innemend voorkomen, zijn oprechtheid en openhartigheid, zijn deelneming zullen niet licht vergeten worden. Nederig in zijn optreden, standvastig in karakter, onverschrokken in handelen, liefderijk in geaardheid, toegewijd aan zijn werk zal zijn naam nog lang in gezegend aandenken blijven. Tegen het einde van 1852 huwde hij Mej. Maria Murray, oudste dochter van Ds. A. Murray, Sr., van Graaff-Reinet, welk huwelijk met een twaalfstal kinderen gezegend werd, 7 zoons en 5 dochters.